

1938

J A N U Á R

V KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR

T A R T A L O M :

**T S : A szétszórtságban élő gyülekezeteink — IGY SZÓL
AZ ÚR. I L : Boldog ember az I D : A te parancsola-
todra. — László Dezső: A keresztyén vallás református
felfogása — Mózes András: Smírnai Szent Polikárpus
Aroni-sab'-el: Tiszta választás — H. J.: Külmísslói
munkánk kötelezése — KÉZ A KÉZBEN. — IRODALOM
ÉS MŰVÉSZET. — HIREINK.**

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR // FŐMUNKATÁRSOK: BIRÓ SÁNDOR ÉS LÁSZLÓ DEZSŐ

AZ 1938. ÉVI XII. ÉVFOLYAMÁNAK

TARTALOMJEGYZÉKÉ

1. Vezércikkek.

Kádár Géza: A karácsony értelme és feladata	129
Mária Királyné halálára	93
M. Nagy Ottó: Az egyház próbája	25
Dr. Tavasz Sándor: A szétszórtságban élő gyülekezeteink	1
A gyülekezet misztériója	13
Dr. Kecskeméthy István	53
A legkedvesebb könyvem	66
A református kegyesség	106
Vásárhelyi János: A kötelesség embere (Gr. Tisza István)	117

2. Cikkek, tanulmányok.

Ady László: Milyen a ref. puritán ember?	111
Adoni-sad-el: Tiszta választás	10
Ajtay Béláné: A vallás és a mai ember	26
Biró Mózes: A presbíterek és lelkipásztor missziója a gyülekezetben	17
Biró Sándor: Szent Istvántól István királyig	57
Egy kálvinista évforduló	122
A karácsonyfa kérdése a román sajtóban	139
A statisztikai évkönyv egyházi vonatkozásai	140
Borbáth Dániel: Az eucharisztia	53
Az ösztön és a lelki ember	77
Dávid Gyula: A keresztyén nacionalizmus	81
Deák Ferenc: Kecskeméthy István gyülekezet szervező munkája	70
Fülöp Ferenc: Kuyper harca az egyház szabadságáért	136
Gönczi László: Miben látom a belmissziói munkák jelentőségét iskoláink életében?	135
Gudor Lajos: Beszélgetés a svájci ref. diakonus intézet igazgatójával	138

Horváth Jenő: Külmissziói munkák kötelezése	11
Imre Lajos: Kecskeméthy István mint belmisszionárius	69
Juhász István: Révész Inre püspökké választása	109
Kovács Lajos: Egy kis történet a nagy Tiszáról	123
László Dezső: A keresztyén vallás ref. felfogása	3, 30
A gyülekezet mint egyház	14
Szikszay Gy.: Keresztyén tanítások és imádságok	42
Az egyházi és egyházon kívüli vallás	79
Hit és sors	94
Külmissziói konferenciánk előtt	102
A református ember jelleme	107
Egyházi lapjainkról	119
Az egyház belmissziói munkája	130
Mózes András: Smirnai Szent Polikarpus Egyházunk belm. munkáinak 20 éves története	5
M. Gy.: A magyarországi református egyház zsinata	20
Nagy András: A feltámadás és halál utáni élet	37
I. Nagy Géza: A csillag és az országéplő	59
Dr. Nagy Géza: Öntudatlan áttérések a misszió fényében	82
N. N. Levél-részlet	32
Prot. Irodalmi társaság jubileuma	29
Ravasz László: A zsidókérdés	84
Silay István: Hamis nézetek regáti népünkről	58
Sipos Géza: Akiket nem gondozunk	18
A Szentlélek és lélek ref. és spiritiszta felfogása	40
A magyarországi ifjúsági keresztyén munkákról	101
Irtatterjesztéseink apróbb kiadványai	124

Dr. Szabó T. Attila: A négyszázéves debreceni ref. kollégium	112
Ifj. Szabó Géza: Kalotaszegi nemzetségek, szerzetesek, reformátusok	61
Tavaszy Sándor: Pütkösti térítés	65
Tárcza Bertalan: Sztáray Mihály	33
Tárkányi György: Egyházközségünk történetének érdekében	67
Dr. Tóth Lajos: A Zsoltárok	97

3. Így szól az Úr.

Boncziday Dezső: Csordultig a poharam	118
Borbáth Dániel: A tulajdonjog	26
„ Jézussal élni, halni és üdvözülni	39
Gazda Lajos: A pütköst utáni élet	67
Imre Lajos: Boldog ember az	2
Járosi Andor: A karácsony és a keresztyén fegyelem	132
Horváth Jenő: A megújulás útja	106
László Dezső: A te parancsolatodra	2
„ Az Úr a mi megszentelőnk	56
Dr. Nagy Géza: Isten igazsága	121

4. Idők sodrában.

Biró Sándor: A kath. francia egyház állami védelme a XVII. században	43
Emberek a gáton	113

5. Egyházunk munkája.

Egyházi aktuálítások	44
Egyházker. lelkészi érték. munkája	125
Istentiszteletek látogatása egyházkerületünkben	19
Nőszövetségi nap Aranyospolyánban	125
Sipos Géza: Presbiteri konferencia Ó-tordán	19
„ Ref. Nagyhét Ó-tordán	44

6. Keresztyén kritika.

— ö.: Mi reális és mi nem reális?	73
„ Túltengő önérték és hiányos tárgyi lagosság VIII—IX/3	
Egyházunk közszelleme	116
Az idén szegény lesz a karácsonyunk XII/3	

7. Irodalom és művészet.

Biró Mózes: Imre Lajos: Hivatás és élet	47
Biró Sándor: Werfel: Halljátok az Igét	116
Egyháztörténeti pályázat	63
Finta Gerő: Amit a ref. középiskoláinkról mindenkinek tudnia kell XII/3	
Horváth Jenő: Kornélia	36
László Dezső: Makkai: Magyarok csillaga	1/3
„ Itt az isten köztünk	1/3
„ Hegyi Mózes: Végvár	1/3
„ Elek Nagyapó Vezérkönyve	20
„ Az átalakult Pásztortűz	30
„ Imre Lajos: Liliom a tövissek között	75
„ Ifjú Erdély Bartók—Kodály hangversenye	75

László Dezső: Maksay Albert: Jézust követő asszonyok VIII—IX/4	
Két próféta VIII—IX/4	
Folyóirat szemle X/3	
Az Úr jámbor szolgája	110
Vita Zs.: Magyar verseskönyv	127
Bántó Tercsi: Fénysugarak	227
Gergely Ferenc: Légy hív mindhalálig	127
Sipos Géza: Halált hoz a te fullánkod?	127
Tavaszy Sándor: Erdélyi tetők XII/4	
Tavaszy Sándor: Imre Lajos: Hivatás és élet	74
Debreczeni J.: A biblia nőalakjai	74
László Dezső: Az anyaszentegyház élete és szolgálata	74
Egyházés missziófüzetek	74

8. Kéz a kézben.

Az udvarhelyi Sz. O találkozások	12, 35
Hittem, azért szólottam	45
Az aninoszai IKE és L. Sz. tíz éve	62
Nyári szénior lelkigyakorlatok	74, 104
Sipos Géza kinevezése	128
A SzO és belmisszió XII/3	
Szénior hírek minden számban	

9. Időszerű üzenetek 103, 114

10. Gyülekezeti élet.

Szász Károly: A nagykorú egyháztagok nyilvántartása	121
Hogyan lehet megjavítani az egyházközségek anyagi helyzetét?	126

11. Hazatért testvéreink.

Balogh Elemér	62
Kováts András	62
Kendefi László	62
Özv. Pap Istvánné	108
Cseh Emil	108
Thamó Lászlóné	108
Csűrös József	127
Radnótfáy Gyuláné	127
Br. Bánffy Ferenc	127
Bernády György	127

12. Hírek.

Minden számban. Fontosabbak:

Arccal a falu felé	21
Abessziniai új egyházi helyzet	1/4
A franciaországi ref. egyházak egyesülése VII/3	
A kecskeméti feleségképző akadémia XI/3	
Népöngyilkosság	64
Niemöller fogsága	48
A Protestáns Irodalmi Társaság jubileuma	49
Református Magyarok világgyűlése	49, 76, 88
Sulyok István püspök jubileuma	128

(Folytatás a boríték 4-ik oldaláról.)

lyok engedélyt nem adnak. A tanács eddig 138 kérvényezőnek folyósított kölcsönt, 400.000 pengő összegben. 210 kérvényt elutasított s a többi kérvény átvizsgálása folyamatban van. A hátralevő összegek kiutalására is rövidesen sor kerül.

— Reméljük — mondotta Keresztes Fischer Ferenc, — hogy idővel önkéntes adományok is növelik majd ezt az alapot, amelynek az a célja, hogy az arra érdemes magyar fiatalokat önálló existenciára megteremtéséhez segítse.

A pályájukat kezdő orvosokról a következőket mondotta:

— Arra kell törekednünk, hogy azokat a vidékeket lássuk el orvosokkal, ahol hátramaradt az egészségügyi gondozás. Az ilyen helyre induló orvosnak nem elég párezer pengőt adni, hiszen őserdőt kell irtania. Bábákkal és kuruzslókkal kell küzdenie. Ezeknek az önállósítási kölcsönön kívül egy-két esztendő megélhetést is biztosítani kell. Ez azonban már nem esik az önállósítási alap körébe. Sikerként társadalmi mozgalmat indítani és néhány vagyonos ember biztosított a vidéken elhelyezkedő orvosoknak az első két esztendőre havonként 100 pengő segélyt. Kornfeld Móric báró volt az első, aki hat, Hatvány Endre báró a második, aki tizenkét letelepítendő orvosnak ajánlott fel két éven át havi 100 pengő segélyt. Kívánatos volna, ha más tehetősek is csatlakoznának ehhez az akcióhoz. Az orvosi lakások építéséhez is a társadalom áldozatkészségére van szükség.

A budapesti lelkészi kar, vallásoktatók testülete, a tanári karok, diakonisszák és egyesületek az újév alkalmából 1938 január 2-án megjelentek dr. Ravasz László ref. püspöknél. A püspököt Szabó Imre ref. esperes üdvözölte. Az üdvözlésre Ravasz László püspök a következőkben válaszolt:

Ez a következő esztendő nagyon nehéz lesz, mondotta a püspök, bizonyára nehezebb, mint a tavalyi, mert a dolgok rendjében, a korszak lényegében, a válság természetében van az, hogy még mindig fokozódniok kell a nehézségeknek, de az is bizonyos, hogy Isten még erősebb segédelmeket bocsájt a rendelkezésünkre, mint amilyeneket a tavaly bocsájtott.

Konkrétra fordítva ezt a dolgot: a következő esztendő nagy próbára fog tenni bennünket azzal, hogy hallgató, önfegyelmező, várakozó állápontra kényszerít, egy ideitóduló, látványosságban és tüntető hatásokban nagyszerűen érvényesülő idegen világgal szemben. Nekünk a méltóságos hallgatás mellett a törhetetlen példaadás, a fokozott léleksugalmazás lesz a feladatunk, hogy a reánk bízott lelkek megálljanak, megmaradjanak, se ne ingadozzanak, se el ne keseredjenek, se tanácsaltalanok ne legyenek, se hittük elien ne vétkezzenek. Mennyi öntudatra, mennyi hitre, mennyi nyugalomra, mennyi kökemény, néma kálvinizmusra van szükség, hogy ez megtörténhessék! Ennek lesz ez az esztendő a nagy próbatétele.

Olyan kérdések vannak benne a levegőben, amelyek megoldása a léleklomlás és világrengés nélkül, a korszakok átalakulása nélkül nem lehetséges. Ezt nem lehet elsimitani, nem lehet eldisputálni, nem lehet tudomásul nem venni, ezekért a dolgokért meg kell küzdeni, meg kell ezért harcolni, még pedig úgy, hogy ne szegődtessenek el a maguk zászlóik iránt, hanem mi menjünk s ha kevesen is vagyunk; s oda menjünk, ahová világos és tiszta programunk vezet. Magyarország egész társadalmi struktúrája csendes átalakulásnak indult a küszöbön álló jogkiterjesztésekkel. Ha nem indul átalakulásnak, bármily ok akadályozza és visszatartóztatja: a feszültség veszedelmessé fokozódik. Ha nem vigyázunk az átalakulás időmértékére és ritmusára: összeomolhatik ez az utolsó csodálatos bástya, történelmünket, minden kincsét őrző várfalunk, legfőbb örökségünk. Újra éreznünk kell, hogy nemzetünk léte van kockán, fejre megy a játék, egzisztenciánkkal fizetünk minden lépésért, mert utunk meredekre és szakadékok peremére vitt.

A magyar nemzeti társadalomnak ebben a lassu átalakulásában a legbiztosabb, a legtisztább és a legenyeltesebb ritmust adja a magyar református egyház

ősi öröksége és tiszta tanítása. Ez beszél, ennek a multja beszél a hamisítatlan, keveretlen, tiszta magyarságnak az ősi nyelven. Ez beszél a keresztyén demokráciának arról az egyenlőségéről, amely emberi lehetőség az Isten rendelte különbség érvényesülésének a biztosításában; ez beszél olyan kiválogatódásról, amely csak a belső értéket nézi: de azt biztosítja; ez lehel egy olyan közéleti levegőt, amelyikben sok önmegtartózkodás, mérhetetlen szeretet, szenvedéllyé fokozott sorsközösség van; ez beszél egy belső törvényadásról, amelyik az egyháznak nem a külső hatalmát, impériumát akarja kiterjeszteni az állami élet jelenségei felé; egyházi és politikai imperiumot nem kíván összeolvasztani, hogy a kettő egy legyen és egy akarat érvényesüljön benne, hanem a nemzet tiszta folytonosságában az evangélium ihlető erejét akarja érvényesíteni és a nemzet életét Isten örök gondolatai szerint formálni.

A magyar református egyház, — hogy így fejezzem ki magam — politikai lelkiismerete kell, hogy legyen a nemzetnek, anélkül, hogy politikai harcokba belekeveredne. Hogy ezt megtehesse, ezért kell a magyar református egyháznak önállósága falai közé visszatérnie, saját történelmi erőit megragadnia és fejlesztenie, újra, meg újra belefogódzania abba, ami benne örökkévaló, ami különbözik a világtól, idegen ettől a világtól és ugyanakkor a legnagyobb lelkiismerettel figyel arra, hogy miképpen teheti ezt az örökkévaló hatalmat a kornak orvosságává, a sötétben ülő népek világosságává.

Azért tehát az új esztendő reánk nézve a több munka, a hibebe kötelelességteljesítés követelését állítja s nyújtja a több segítség, a hatalmasabb lélekadásnak a nagy ígérteit is. Miután mindnyájunknak az a tapasztalásunk, hogy Istennek a teremtetéstől kezdve szokása: minél többet kíván, annál többet ad; nyugodtan vállalkozunk mindarra, amit Ő kíván, amit Ő parancsol, bizvást tudván azt, hogy összehasonlíthatatlanul több az, amit Ő fog nekünk adni, mint az, amit tőlünk elvár. Ki az, aki ne tehetne itt bizonyoságot arról, hogy megsegényítően és csodálatosan sokat adott már eddig is? Elfogadott olyan csekélységet, amit mi tudunk tenni, mindezek felett még mindig tart, még mindig bizik bennünk és még mindig segít minket! Ilyen Gazda mellett, ilyen Úr mellett, öreg és ifjú bojtárok, számadók, férfiak és asszonyok, induljunk kéz a kézben azzal a meggyőződéssel és azzal a reménységgel, hogyha számadásra kell majd megjelennünk, a kegyelem elfogad minket és megtart az ő orcája előtt.

Karácsonyi pásztorlevél érkezett Ravasz László püspöktől a dunamelléki ref. egyházkerület minden gyülekezetéhez. Az egyházkerület megbízásából két dologra hívja fel a pásztorlevél a gyülekezetek és az előjárók figyelmét. Az egyik: az egyházkerületi közgyűlés elvárja, hogy minden gyülekezetben külön lelkigondozó munka folyék mindkét nembeli ifjúság között. Nem szabad öbetett kezekkel néznünk, hogy a magyar ifjúság magára hagyottan olyan hatások és szórakozások között készüljön a férfias életre és a női hivatás betöltésére, amelyek testi és lelki erőit megemészítik s kioltják a nemes és a nagy ügyek iránt lelkesedést és bátor öntudatot. Jövendőnk nagy csatája az ifjúság lelkében dől el. Ha az ifjúság elhagyja Krisztus zászlaját, vagy szembeszáll vele: elveszett minden, amiért magyar embernek érdemes élni. E munkáért nem egyedül a lelkipásztor a felelős. A lelkipásztorra a kezdeményezés és irányítás vár, a deréksapat elsősorban az egyház előjáróiból toborzódik. A másik szintén életbevágóan fontos ügy, a néhány esztendeje megindult női tábor megszervezésének a folytatása. A női tábor munkája nemcsak az asszonyok gondozását foglalja magában, hanem a leányokét is. Az asszonykör állandó kapcsolatban legyen a leányifjúsággal s a kölcsönös felelősség mellett és egymás keresztyén szolgálatával növekedjenek abban, aki a női lelkeknek királya, pásztora, megváltó Istene.

Szerkesztésért felel: DR. TAVASZY SÁNDOR.

Nyomatott a „Grafica“ könyvnyomdában, Cluj.

KIÁLTÓ SZÓ

SZERKESZTI: DR. TAVASZY SÁNDOR // FŐMUNKATÁRSÁK: BIRÓ SÁNDOR ÉS LÁSZLÓ DEZSŐ

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL: CLUJ, CALEA VICTORIEI 38. SZÁM.

Kéziratok, előfizetési díjak ide küldendők. — Előfizetési díja félévre 50 Lei, egész évre 100 Lei.

XII. ÉVFOLYAM

1938. JANUÁR.

1. SZÁM.

A szélszórtságban élő gyülekezeteink.

A napokban tértem vissza országnk fővárosából, ahol volt alkalmam találkozni azokkal a pásztorokkal és tanítókkal, akik az ó-királyságban szélszórított híveinket gondozzák. Volt alkalmam találkozni és beszélni hívekkel, akik a nagy egyedüllétben is ragaszkodnak hitükhöz s akik hívő szívvel tusakodnak, hogy hit- és szeretetközösségüket fenntartsák és erősítsék. Közöttük ugyanazokat a tapasztalatokat nyertem, melyeket az erdélyi, különösen a mezősegi szórványokban szereztem.

Mindenekelőtt azt tapasztaltam s sok bizonyosságot hallottam affelől, hogy nehezebben jutnak el a gyülekezeti közösséghez. Itt tanulják meg, hogy mit jelent egyéni életük szempontjából a közösség. Sokan vannak, akik eredeti honukban, szülőföldjükön csak hagyományosan ragaszkodtak az egyházi közösséghez. Miután pedig abból kiszakadtak, igen sok ideig nem érzik a szükségét a régi, hagyományos közösségnek. Mintha nem is ismerték volna, hogy mit jelent a közösség. Az a régi közösség mintha nem adott volna nekik semmi olyat, amelynek hiánya kihatna egyéni életükre. Itt újból rá kell jönniök annak jelentőségére, újból meg kell találniok a hozzá vezető utat. Talán a kiábrándultság, vagy a nagy többségben élve, a saját csökkent értékiségüknek a tudata akadályozza, hogy keressek a saját közösségüket. Vagy talán az anyagi-gazdasági gondok, vagy pedig bizonyos társadalmi aggodalmak tartják vissza őket, hogy bekapcsolódjanak a saját létükből kinőtt közösségbe.

Sok panaszt hallottam, hogy milyen nehéz a pásztoroknak ismét kézen fogni őket; mennyi bizalmatlanságot és aggodalmat kell meggyőzniök, míg eljutnak ismét oda, ahol talán sohasem is voltak, az igazi testvéri közösségbe. De, aki egyszer megtapasztalta ennek a jelentőségét, aki egyszer megérezte ennek erejét, vonzó hatását, felderítő, kedv-ébresztő befolyását, az nem is szakad el onnan, ahol tud imádkozni és tud Istennel személyesen találkozni.

Azt tapasztaltam, hogy a szélszórtságban komolyabb és erőteljesebb a keresztyén hit és bizonyosság, legalább azoknál, akik gyszer bekapcsolódtak. Kétségtelen, hogy vannak esokan, akik sohasem jutnak el, akik makacsul elzárkóznak, akik élnek a maguk nagyon egyéni életét, keresik a saját önző kedvtelésüket s mit sem törődnek a saját egyházi közösségükkel. Ezeknek sötét háttéréből annál élénkebben és biztatóbban bontakozik ki az a megtért és hazaérkezett maradék.

Fájdalommal kellett hallanom, hogy ezek a maguknak élők a gazdagabbak, igen sok esetben a műveltebbek köréből valók. Ezek ugyanazok és ugyanolyan minőségűek, mint akik a tömb-gyülekezetekhez tartoznak. Akik még nem tanulták meg, hogy a magányos, önző élet nem élet, még csak nem is emberi élet, hanem állati tengődés, amelyből hiányzik a belső tiszta öröm, hiányzik a lelki békesség és általában hiányzik minden, ami az életnek értelmet és valódi gazdagságot ad. Ezekre nem lehet számítani sem a református keresztyén életben, de még a nemzeti népi életben sem. Ezek azok, akik talán sohasem fogják megtanulni a magasabbrendű életnek az igazságát, akik úgy vesznek el az elmúlás sötétségében, hogy semmiféle nyom sem marad utánuk.

Pedig mekkora felelősség terheli a szélszórtságban élő gyülekezeteknek épen ezeket a tagjait, a művelteket, akik át tudják tekinteni a gyülekezeti közösség jelentőségét. Ezeknek kellene előljárniok a munkában, a szervezkedésben, de ezeknek kellene előljárniok az áldozatban, a hitben és a szeretetben. Hiszen az Isten azért adja az értelem világosságát és az ész átfogó erejét, hogy oda állítsuk az ő szolgálatába, az ő ügyének, az ő kicsinyetnek, elhagyottjainak a gondozásába.

De mekkora felelősség terhel minket is, akik itt élünk a nagy tömb-gyülekezetekben. Köszönmő Istennek azt a kegyelmet, hogy megmutatta nekem ezen az utamon azt az igazságot, hogy,

míg a mi ősi, történeti jellegű gyülekezeteinkben fel nem ébred a szétszórtságban élő testvéreinkért égő missziói hév, amíg csak magunkkal törődünk, már amennyit 'örödünk, addig csak füstölgő polyva-csomó vagyunk, amelyből nem tör fel a Lélek tüze és lángja és nem melegít és nem világít.

A szétszórtságban élő gyülekezeteink azonban nemcsak kérnek és várnak tőlünk, hanem adnak is, ha jól szembe nézünk velük, ha meg látjuk szegénységük gazdagságát, erőtlenségük erejét, megcsúfolt és megaldzott állapotuk belső szépségét és fényességét.

A velük való belső kapcsolatnak olyan vizsgálható ereje van, hogy arról csak akkor tudunk számot adni, ha egyszer tettekkel megpróbáltuk azt.

T. S.

„IGY SZÓL AZ ÚR“

JANUÁR
1
Szombat

Boldog ember az.

„Boldog ember az, aki nem jár gonoszok tanácsán, bűnösök útján, meg nem áll . . . , hanem az Úr törvényében van gyönyörűsége és az ő törvényéről gondolkodik éjjel és nappal.“
Zsolt. 1 : 1—2. Olv. Zsolt. 1.

Az újév első napján az egész évre előre tekintve a reménység és aggodalom képei állanak előttünk. Mit várhatunk ettől az évtől? Boldogságot hoz-e vagy szenvedést és bánatot? Mivel tudnánk magunk számára biztosítani a jövőndőt s annak egyenletes boldogságát? Azért kívánunk „boldog újévet“ magunknak és másoknak.

Isten Igéje olyan boldogságra mutat, ami elveszíthetetlen. Gyönyörködni Isten törvényében, átadni magunkat az Ő akaratának, gondolkozni folytonosan arról a dicsőséges akaratról, amellyel Ő Krisztusban magáévá tett bennünket: ez az igazi boldogság. A világ változik s benne a mi sorsunk is, de minden vihar, minden próba és világmegrendítő események között szilárdul és változatlanul áll Isten törvénye.

Ha ez az új évben a mi életünk alapja, nem félve védünk a gonoszok tanácsára, nem hódítunk magunk mellé a bűn s nem fog el a keserű gyönyörűség és felületesség. Az életünk szilárd Istenben.

Uram, hadd legyen igazán gyönyörűség, öröm és béke forrása számomra a te törvényed s tedd azt életem igazi alapjává. Amen.

Óh, boldog ember. Erd. 242. 2. Khm. 84. Zs. 2.
I. L.

JANUÁR

9

Vasárnap

A te parancsolatodra.

„És felelvén Simon, monda néki: Mester, jóllehet az egész éjszaka fáradoztunk, még sem fogtunk semmit: mindazáltal a te parancsolatra bevetem a hálót. Luk. 5:5. Olv. Luk. 5:1—11.“

Az a történeli, amelyből a mai Igét választottuk, bemutatja a *magukban sikertelenül halászó embereket*. A halászok egész éjszaka fáradoztak, megszakítás nélkül emberi erejük és ügyességük egészének latbavetésével akarták hivatásukat betölteni és mégsem volt semmi eredménye munkájuknak.

Sikertelen kísérletezésük ellenére a *Jézus parancsára ismét* bevetik a hálót. Az eredmény megdöbbentő, annyi halat kerítenek be a hálóval, hogy az majdnem szakadoz. A Jézus parancsának engedelmességre elfeledik emberi sikertelenségüket, vele együtt újra kezdik a nélküle sikertelen életet.

A mi tragédiánk az, hogy állandóan és mindenben csakis a magunk sikertelenségét látjuk és mindig csak arról beszélünk. Jézus szerint élni azt jelenti: az emberi sopánkodás helyett meghallani az Ő Igéjében hozzánk szóló parancsát. Annak megcselekvése teszi addig sikertelen életünket sikeres, új életté.

Gyakorlom-e magamat a Jézus szavának való engedelmességben?

Uram, segíts engemet, hogy meghalljam a te élet adó és életet megújító parancsolatodat és adj nekem engedelmes szívvel parancsod teljesítésére. Amen.

Kövesd a Jézust. . . Erd. 272. Khm. 290. D.
L. D.

A fenti két elmélkedést az Ifjú Erdély „*Itt az Isten köztünk*“ c. bibliaolvasó kalauzából vettük át. Ez a munka az év minden napjára tartalmaz hasonló elmélkedéseket. Megrendelhető lapunk kiadóhivatalában.

A holland királynő legújabb trónbeszéde, mint a múltban a többiek is, a református királynő hitéről tett hitvallás volt. Idézzük belőle a következőket: „A világon mindenfelé szellemi zűrzavar lett urrá a lelkek felett, mely alól a mi népünk sem vonhatta ki teljesen magát. Epen azért a legfőbb követelmény ma a törvényhozással és a kormányzással szemben, hogy irányelvül Istennek törvényét tekintjük. A kormány tekintse a pozitív keresztyén alapelvek megerősítése és védelme érdekében kifejtendő működését méltósága legmagasabb jelének . . . Mindenekelőtt legyen gondja arra, hogy a családi élet egészségesen fejlődhesék, védelmezze a nyilvános jó erkölcsöket, kertüljön el mindent, ami a hetenkénti nyugalom napjának megszenteltetéséhez vezethet és végül erős kézzel kormányozzon. Népünk megmaradásának legerősebb pillérei a vallás és a lelkiismeret szabadságának tisztelete és a nép törvényes befolyásának a kormányzásban való biztosítása.“ A református királyasszony keresztyén kormányzásának világos alapelvei Hollandia határain túl is messze ragyognak.

1940-ben lesz a vasárnapi iskolák legközelebbi világtalálkozója a délafrikai Natalban. A konferencia hivatalos nyelve angol és afrikai. Előreláthatóan 2.500 kiküldött vesz részt a találkozón s ezek közül 1000-re tehető a tengerentúli országok kiküldötteinek a száma. A megbeszélés tárgyát a vasárnapi iskolák gyakorlati munkájának és szervezetének problémái alkotják.

A keresztyén vallás református felfogása.

Ez az írás nem a református vallásról és nem a református keresztyén vallásról, hanem magáról a keresztyén vallásról szól, úgy, amint azt a református embernek néznie kell. Ezzel azt fejezem ki, hogy a keresztyén vallás nem bontható fel római katolikus, görög keleti, evangélikus, unitárius, református és más elszűkített értelmű részekre, mintha ezeknek a különböző vallásoknak egysége adná a keresztyén vallást. Nem. A keresztyén vallás minden emberi megsűkítéstől és meghatározástól független, Isten által meghatározott lény, ez a vallás megvan a mi róla való gondolkozásunk nélkül is. A mi kérdéstünk az, miképpen kell ezt a vallást, a keresztyén vallást a református embernek néznie? Erre röviden úgy felelhetünk meg, hogy a református embernek a keresztyén vallást a maga embertől független, Istentől alkotott valóságában és igazságában kell néznie. Ez más szóval azt jelenti, hogy reformátusnak lenni nem kisebb dolog, mint igazán és valóban, a szó isteni tartalma szerint keresztyénnek lenni. A református mivolt egy feladat. Szüntelen való keresése az egyetlen igaz keresztyén vallásnak és engedelmesség az igazi keresztyén vallásnak, és engedelmesség az igazi keresztyén vallásban felismert, minden Isten által adott parancsoknak.

I. A vallás.

Kérdésünk vizsgálatában mindenekelőtt azzal kell tisztában lennünk, hogy mit kell *vallás* alatt értenünk?

Ez annál sürgetőbb feladat, mert ma a vallásról számos, a vallás keresztyén értelmével ellentétben álló felfogás van divatban. Ha a legáltalánosabban elterjedt véleményeket nézzük, akkor azt találjuk, hogy a vallást az ember nemesebb, tisztultabb *érzései, érzelmei* közé szokták elkönyvelni. Így is tanítják a középiskolák filozófiai könyvei. A vallás a legmagasabb, legnemesebb emberi érzés, megsejtése a végtelennek, a titokzatosnak, az emberi lét megoldhatatlan rejtélyeinek. Mások szerint a vallás igazi lényege az egymás iránti *szeretet*, tehát a vallás a *társadalmi élet egyik alparugója*. A vallás tisztább, emelkedettebb világa és ellentétben áll a minden napok rutságával, kell a vallás, hogy *elfeledtesse* az emberrel ezt a világot és beleringasson egy szebb világ álmaiba. A vallás nem más, mint a kevésbé művelt ember *naiv tudománya, erkölcsi életrendszere*; tulajdonképpen csak a kisebb műveltségű embereknek van szükségük rá, azoknak, akik még nem jutottak el az öntudatos világgép megalkotására és az erkölcsi szabadságra. Különösen falusi intelligenciánk vallja, hogy vallásra azért van szükség, hogy annak félelme által féken tartsuk a nép és az u. n. alsóbb társadalmi osztályok

forradalmi magatartását. A marxisták is ezt a felfogását vallják a vallásnak és azért áll a marxizmus az egyházzal és keresztyén vallással mindig szöges ellentétben, mert nem lát azokban mást, mint a hatalmon lévő nagy tőkés osztály más osztályok szájába tett *zabláját*. Ma nagyon sokan abban ismerik fel a vallás jelentőségét, hogy hivatalos szervezete az egyház által *kész tömeget* kapnak politikai, gazdasági és társadalmi törekvéseik szolgálatára. Ez a felfogás azt vallja, hogy annál inkább össze lehet a tömegeket tartani és a kitzűzött célra elvezetni, minél inkább tudjuk azokat a vallás jelszavaival is áthatni és fanatizálni. Ez a gondolat különösen a németországi új nemzeti szocializmusban: a hitlerizmusban érvényesül. Hitler jól látta, hogy Lenin és Stalin végzetes hibát követtek el a keresztyén egyház eltörlése által, sokkal okosabb politika az elpusztítás helyett saját kocsink elé fogni a keresztyén vallás erőit. Ez utóbbi felfogás az erdélyi magyarság között sem ismeretlen, sőt egyre inkább kibontakozik itt is az a gondolat, hogy minden emberi célkitűzés és mozgalom igazolásának legjobb útja a keresztyén zászló kitűzése.

Egy egész sorozatot mutattam be a keresztyén vallás helytelen felfogásából. Ezt a sorozatot még folytathatnám. Erre azonban nincsen szükség, talán megütöttem mindenben azt a hurt, amelyik önkéntelentül visszhangozza, hogy én is ezeknek a téves felfogásokkal valamelyikét vallom a magam keresztyén vallásról alkotott felfogásának. És ez nekünk most elég.

A vallás szó igazi keresztyén értelme *vallástételt, hitvallástételt, Istentől való hitvallástételt* jelent. A fent ismertetett hamis felfogások mindeike valami puszta emberit, magasabb, nemesebb, szükséges vagy szükségtelen, de *emberi ügyet* látott a vallásban. A vallás keresztyén értelme szerint olyan emberi magatartás, amelyet lényegében és alapjában Isten határoz meg. A vallás keresztyén értelme szerint nem más, mint az ember vallomása arról, hogy maga fölött, magán kívül, önmagával szemben egy valaki mást, magát Istent, elismeri Istennek, azaz mindenkinél összehasonlíthatatlanul nagyobb Urnak. Ennek alapján a vallás sohasem magyarázható meg, soha sem vezethető le magából az emberből, nem is az ember igényét jelenti, hanem az Isten igényét az emberen keresztül. Ebben az értelemben egyedül csak az vallásos ember, aki egész emberi magatartásával, tehát gondolkozásával, érzésvilágával, akaratával, beszédével, cselekedetével, társadalmi életével egyaránt arról tesz öntudatos és öntudatlan vallomást, hogy felismerte és elismerte maga fölötti Urnak az egyetlen igaz Istent és kész róla mindig és mindenütt hitvallást is

tenni. A vallásos keresztyén ember hitvalló, Istenről bizonyosságot tevő ember. Az, akinél a vallás nem az Istenről való vallomástételt jelenti, lehet vallásos a maga módját, de vallása nem keresztyén és nem református értelemben vett keresztyén vallás.

A keresztyén vallás azonban nemcsak Istenről, hanem az *emberről és világról* való vallomástételt is jelent. Aki Istent keresztyén módon megismerte és róla vallomást tesz, az tudja, hogy az Istenről való vallomástétellel együtt jár az emberről és a világról való sajátos vallomástétel is. Ennek az emberről és világról való vallomástételnek lényege az, hogy a keresztyén módon vallásos ember az embert és a világot Istenhez való viszonyában látja. Ez pedig azt jelenti, hogy minden kétséget kizárólag vallja, hogy az ember és a világ Isten *teremténye* és pedig a bűn által *megrontott*, halálra ítélt teremtménye, amelyik Isten haragjától és ítéletétől csak akkor tud *megszabadulni*, ha elfogadja Istennek Krisztusban adott megbékélését. Ennek a megbékélésnek elfogadása arra kötelezi az embert, hogy örömet és készen egész életét Istennek *szentelje*, az ő akarata szerint éljen Istennel és embertársaival. A megromlott, de Istennel kibékített ember váltsága az idők végén lesz teljessé, amikor az utolsó ítéletben elmúlik a világ és csak azok maradnak meg Isten örök dicsőségében, akik Krisztust már a földi életükben elfogadták Megváltójuknak és Uruknak. Amíg ez a vég el nem jön, addig nyomorúság, háború, pusztulás, betegség és halál az ember osztályrésze, mert az emberi élet teljességének helyreállítása csak az idő végén fog bekövetkezni. Addig az igazi keresztyén emberek szeretetben folyó szolgálata, az egyház megbékéltető munkája teszi lehetségessé és elviselhetővé az ember életét, az Isten békéjének és a benne való új életnek hirdetésével.

Ez a keresztyén vallás *nem magánügye* azoknak, akik benne élnek. A vallástételnek egyéni meggyőződésen kell nyugodnia, de az egyes vallástevőket határozott keret, az egyház, mint Isten által alapított külön társadalom foglalja össze.

Mindezek az általános megállapítások azt mutatják, hogy a keresztyén vallás nem szabad és független vallás. Mivel Istenről való vallomástétel, hozzá van kötve *Isten Igéjéhez*, a kijelentéshez, amelyben Isten megmutatja magát, hogy mi róla bizonyosságot tudjunk tenni. Az Ige személyes meggyőződésé, személyes vallástétellel vállalása a *hitben* történik, ezért a keresztyén vallás hithez kötött vallás. Végül az Ige alapján Istenről bizonyosságot tevő hívő embereket, a keresztyén embereket az *egyház* foglalja össze. A keresztyén vallás tehát Igéhez, hithez és egyházhoz kötött vallás. Ez a keresztyén vallás bibliai, krisztusi és református értelme. Az Isten Szentírásában kijelentett Igéjétől, az Isten által

adott hittől és az egyháztól független vallást református értelmezés szerint semmiképpen sem nevezhetjük keresztyén vallásnak, igazi keresztyén vallásnak. Református módon lenni keresztyénnek, azt jelenti, hogy vallásunkat mindinkább Isten Igéjéhez, a hithez és az egyházhoz kapcsoljuk. Hogy ennek mélyebb értelmét is megláthassuk, meg kell néznünk, hogy mi az Ige, hit és egyház értelme református felfogás szerint.

II. Az Ige.

Mi Isten Igéje, mint Istennek önmagáról való bizonyosságtétele, amelyen alapszik az embernek Istenről való vallomástétele, maga a keresztyén vallás?

Az Ige nem más, mint Isten tulajdon beszéde. Isten szava, amelyen keresztül Isten beszél és cselekszik. A keresztyén vallás szerint Isten Igéje, azaz szava által *teremtette a világot*. Mondá Isten, hogy legyen. és lett. Akkora erő és hatalom Isten szava, hogy Isten által való pusztakiejtése folytán a semmiből világ állott elő.

Ez az Ige, Istennek ez a tulajdon szava nem maradt Istennél magánál, hanem *emberi testet öltött* Jézus Krisztusban, itt volt az emberi történelemben harminchárom éven keresztül. Azok, akik látták és hallották őt, az apostolok, írásba foglalták mindazt, amit róla láttak és tőle hallottak. Az apostoloknak ebből a Krisztusról való bizonyosságtételéből állott elő a *Szentírás* második fele az Új-Szövetség. Ha ezt az Új-Szövetséget olvassuk, megdöbbenve vesszük észre, hogy ennek a történelemben megjelent Krisztusról való bizonyosságtételnek mindenben megfelel az Ó Szövetség minden ígérete és jóvendőlése. Az Ó-szövetségben jövő időben találjuk meg mindazt, amiről az Új-szövetség mult időben beszél. A Szentírás két egészen különböző korokban keletkezett részének hatvanhat könyvén csodálatos belső azonosság vonul végig. Ez az azonosság nem más, mint a testté lett Igének, Krisztusnak az alakja, akiről az Ó szövetség, mint eljövendőről, az Új-szövetség, mint eljöttéről és az idők végén visszajövőről beszél minden kétséget kizáró módon.

Az Igének azonban van egy hozzánk még közelebb érő formája is. Ez az egyház *igehirdetése*, Krisztus a testté lett Ige harminc évig volt jelen a világban. Az utolsó ítélet után állandóan jelen lesz azok között, akik őt meglátják. E között a két jelen idő között, amelyik volt és amelyik lesz, Krisztus, az Ige az egyház igehirdetése által lesz újból és újból jelenvalóva ott, ahol az Igét a Szentírás alapján tisztán hirdetik és azt engedelmes szívvel elfogadják. Mi az igehirdetés? Lényegében nem más, mint az Ó-szövetség jövő idejű és az Új-szövetség mult idejű bizonyosságtétele alapján a jelen időben tenni bizonyosságot Isten szaváról a mai emberek előtt: az ószövetségi jövő és az újszövetségi mult idő átrfása jelen időbe. Ez az igehirdetői munka egyszerre emberi fáradozás

és isteni tett. Az igehirdetés, mint emberi munka, figyelmeztetés a mai emberek között: Figyeljete az Írásra épített beszédre, mert mialatt ti arra figyeltek, Isten azt az Igéjét, amellyel a világot teremtetete, amely Krisztusban testet öltött és amelyről a Szentírás szól, itt a jelenben tihozzátok szóló üzenetével akarja tenni. A református hit szerint az igehirdetés szava Isten kegyelme által magának Istennek szavává lesz ott, ahol ezt a szót hittel fogadják.

Miért állította a református egyház az igehirdetést az egyházi élet központjába, miért kell azt megbecsülni, miért az igehirdető az egyház legfontosabb szolgálója? Ezekre a kérdésekre most már könnyen meg lehet felelni. Azért, mert az az Isten, aki szavával a világot teremtetete, akinek szava Krisztusban testet öltött, akinek tulajdon szavát tolmácsolták a Szentírás írói, most itt miközöttünk ugyanezt a szót az igehirdetésen át akarja éppen a mi számunkra élővé tenni. Isten Igéje nélkül semmit sem tudhatunk Istenről. Ő maga mondja meg nekünk, hogy ki ő a maga valójában. Istennek ez az őnmaga leleplezése, kijelentése az ő Igéjében történik

és ez az Ige az egyház igehirdetésében lesz a mai egyház, a mai keresztyén ember, a mai keresztyén vallás alapjává, életforrásává, létrehozójává. Vallás, Istenről való vallomástétel csak ott lehetséges, ahol Isten maga már bizonyosságot tett saját maga felől, Istennek ez a magáról való bizonyosságtétele az igehirdetésben történik. Ezért kell az egyházban az Ige tudományát: a teológiát, az Ige hirdetését: a peditációt, bibliaórát, vallásórát az egyházi élet alaprétegében látni. Ezért kell az egyház minden más munkáját ezekhez az alapvető munkákhoz szabni, ezek szolgálatába állítani. És ezért kell az Ige szolgáit: a lekipásztorokat, az egyház tudós theologusait és tanítóit mindenkinél jobban megbecsülni és támogatni.

Az Igazi református mivolt az Igéhez, annak hirdetéséhez való viszonyon fordul meg. Aki Isten Igéjében nem a legnagyobb isteni ajándékot, annak rendszeres és állandó hallgatásában nem legnagyobb örömet találja, az lehet vallásos a maga módján, de nem vallásos a keresztyén szó igazi értelmében szerint.

László Dezső.

Smirnai Szent Polikárpus,

írta: F. Tsernátoni BOD PÉTER, a' M.-Igeni Ekkéslában a Krisztus Szolgája — Nagyenyeden, 1766. — XXIV + 216 + 4 8-adrét oldalon.

Ilyenformán kezdődnek folyóirataink hasábjain manapság az új könyvekről szóló ismertetések. Én, a szokástól eltérően, nem egy új, hanem egy régi, ma nem mindenütt előforduló, igen értékes könyvet szeretnék ismertetni.

Szerzőjéről, a földmives, székely flucskából lett tudós lelkipásztorról, a későbbi „generális notárius”-ról (püspök-helyettes), az irodalomtörténeti ismertetéseken kívül, sokan irtak már. Legelőbb maga Bod, majd életírói, részletesen ismertették, tudományosságát, nagy hozzájárulással felmérték.¹ Én csupán a református püspökökről fentí cím alatt irt művét ismertetem.

„Századok pora vastagon befedte Bod Péter műveit — írja Vita Zsigmond, — ki veszi magának azt a fáradságot, hogy könyvelben böngésszen?” Csekély időm és erőmhöz képest, én kezembe veszem 50 műve közül az egyiket, a Smirnai Polikárpust s megpróbálok letörölni róla a százados port, hogy az abban eddig rejtett üzenetek napfényre jöjjenek és serkentsenek min-

ket, a nem könnyebb körülmények között élő, kései unokákat.

Annak a nagy irodalmi munkásságnak, melyet Bod Péter kifejtett, egyik hatalmas alkotása, a három vas-kos kötetből álló 1485 oldalos: „Historia Hungarorum Ecclesiarum” című mű, melyet kisebb-nagyobb átdolgozással „A magyar nemzet Krisztus Urunk születésétől fogva a jelen időkig való ecclesiái története” címen, magyar nyelven szintén megirt. „Mintán azonban ezek kinyomtatását nem eszközölte, a nagyobb fontosságú cikkeket kiszakasztva, formába öntötte s kibővítvén, mint önálló műveket, ő, vagy barátai kiadták.” Így született meg a Smirnai Polikárpus című könyv is.² Nehéz időkét élt akkor anyaszentegyházunk, akárcsak az első keresztyének és azoknak bátor hitvalló püspökei. Az író előtt kézenfekvő volt egyik-másik református püspök életét és szenvedését összehasonlítani az első keresztyén századok martír-halált szenvedett püspökeivel s a többek között a 86 éves Smirnai Polikárpussal. Innen magyarázható a könyv kifejező címe, mellyel a tartalomra is nyomatékosan mutat rá akkor, mikor a cenzura miatt nem mindent volt szabad leírni és közreadni.

*

Mielőtt a könyv tartalmi ismertetésére térnénk, ves-sünk egy futó pillantást a könyv sorsára.

Már a könyv megjelenése előtt (1753), a legfelsőbb kormány Magyarországon a protestánsok ellen kiadott rendeletében, a többek között megtiltja, hogy azok „könyveket adjanak ki”. E rendelet dacára jelennek meg protestáns könyvek, ezek között Bod Péter három műve: a Polikárpus, a Heidelbergi Káté és a Magyar Athenás. 1769-ben felelősségre vonják az erdélyi püspököket, fő-gondnokai kart, hogy adjanak számot e három könyvről. Ezek felterjesztésükben a Katechizmust illetőleg vé-

² Mikó i. m. 42.

¹ Narratio de vita Petri Bod 94 lap. Kézirat. Ma az Erd. Muz. birtokában van.
Horányi: Memoria Hungarorum. Viennae 1775. I. k. 305—315.
Transilvania Generalis, Vindabonae 1778. II. k. 461—464. Benkő Józseftől.
Slebenbürger Quartalschrift 1798. VI. k. 149—157.
Döbrentei: Az Erd. Muz. 1817. VII. k. 174—183.
Fábrí Pál: Közhasznú Ismeretek Tára, 1831. II. k. 294.
Salamon József: Erdélyi Predikátori Tár, 1834 III. füz. V—XVI.
Baló Benjámin: Pestl Napló, 1854. II. félv.
Szilágyi Sándor: Budapesti Szemle, 1859. VII. füz. 233—234.
Or. Mikó Imre: Bod Péter élete és munkái. Pest, 1862. 107 l.
Sámuel Aladár: Felsőcsernátoni Bod Péter élete és munkái. Bpest, 1899.
Szinyei József: A magy. irod. tört. ismertetése 1877.
Perényi József: Az irod. tört. első munkásai. Nagykanizsai filó-ginn. értésítő, 1900—1.
Révész Imre: Bod Péter, mint tört. író. Ref. Szemle IX. évf. 2—7. számok.
Bíró Sándor: Bod Péter. Kialtó Szó VIII. évf. 10. sz.
Vita Zsigmond: Bod Péter. Helikon, 1937. évi 1. sz.
Pruzsinszky Pál: Bod Péter és kiválóbb egyházi munkái. Bpest 1913.

delmezőleg szólaltak fel... a Poltkárpust és az Athendást nem védelmezik.⁸ Még ebben az évben elrendelt a legfelsőbb kormány, hogy mindhárom könyvet összegyűjtse. E rendelkezésnek eleget téve, a könyveket összegyűjtötték, de az író megbüntetésére, annak halála miatt, már nem kerülhetett sor; az egész ügy feledésbe ment. Így lehetséges, hogy mindhárom akkori könyvből néhány példány a mi számunkra is megmaradt.

*

De lássuk a könyv tartalmát. Szívet megható melegséggel írt a szerző könyve elé ajánló sorokat gr. Teleki Lászlóné: Rádal Eszter grófnőhöz, ki az 1000 példányban kinyomott könyv költségeit csaknem teljesen fedezte. Majd Zágoni Aranka György püspök jóváhagyó ajánlása s végül a szerző bevezetése után következik a könyv első része, mely a „püspöki hivatalról közönségesen“, nevezetesen pedig a Magyar püspökökről szól, a második az erdélyi ref. püspökökről közönségesen s végül a harmadik rész az egyes református püspökök életéről, munkájáról tájékoztat.

Az erdélyi református püspökökről időrendben.

A könyv harmadik és legnagyobb része az erdélyi református püspökökről, azok küldelmeiről, alkotásairól mond el olyan dolgokat, melyeket máshol fel nem találhatunk. Könyve ebből az időből és ebből a tárgykörből tehát valóságos adattár. Összesen 26 ref. püspökről emlékezik meg. Cikkünkben mi is szolgálunk, hogy minél hűségesebbek legyünk, nyomom követjük s egyházunk, meg a mai életünkre nézve fontosabb dolgokat röviden összefoglaljuk.

1. Alésius Diénes-t említi első ref. püspök gyanánt, aki tulajdonképpen lutheránus volt s nem a tehetséges, híres, de vallását gyakran cserélgető, később tragikus sorsú Dávid Ferencet, az unitárius egyház megalapítóját, kit éppen említett valóságos utálattal kezel s egy perccig sem sorolja a ref. püspökök közé, noha valóban ő volt az első ref. püspök. Ebben az időben (1566) tartották a marosvásárhelyi zsinatot, hol az első hitvallást megszerkesztik „csaknem szóról-szóra a Heidelbergi kátéből összeszedve“. Majd egy szép rendtartást készített Alésius „husz ártikulusokban foglalva a tekei és saját kapitulumok elejébe terjesztette“. Ezek szerint igazgattattak az egyházak s valóban ez tekintendő ref. egyházunk törvénykönyve őseül.

2. Tordai Sándor András (1570–79), szül. Tordán 1529-ben. Dévai pap korában választották püspökké. Püspöksége utolsó évében tartották 1579-ben a dévai zsinatot, hol Dávid Ferencel szemben védte a Szenháromság egy örök igaz Isten hitét. Dávidot Báthori Kristóf fejedelem akarataira bebörtönzik Déva várába, hol még ez évben meg is halt. Ez évben hunyt el a ref. püspök is, kit a dévai temetőben temettek el. Vajjon megvan-e még sírköve?

3. Götsi Máté, lthoni tanulmányai végeztével külföldi akadémiákra ment Tanítványa volt Melánkton Fülöpnek is. Hazajövet, marosvásárhelyi lelképzésként választották, hol az 1571-ben tartott országgyűlésen meggyőző erővel védte Dávid Ferenc és hívei ellen a Krisztus Istenségét. Midőn azt kérdezte tőle János király, mit jelent az Isten jobbán ülni? Azt felelte: „Az Atyával egyenlő hatalomban és dicsőségben országolni.“ Püspökké 1579-ben választották s késő véneégéig, 1585-ig viselte hivatalát. Püspöksége alatt jöttek Erdélybe a jezsuiták, kik a tradíciót egyenlőnek tartották Isten Igéjével. A püspöknek Isten Igéje elsőbbségeért sikra kellett szállania. Kormányzása alatt virágzott egyházunk.

4. Toronyai Máté, 1585–1599-ig viselte püspöki hivatalát. Előbb gyalui, majd enyedi pap. Csönades, gazdag állapotok voltak püspöksége kezdetén Erdélyben, de Báthori Zsigmond gyermek-fejedelem idején továtűnnek ezek, hiszen sok úrnak és tanult embernek a fejét véteti. Bár a jezsuitákat ez időben kitiltják az országból, az állapotok nem fordulnak jobbra, mert püspöksége idejére estik Mihai vajda uralkodása, mely időben

nemesi rendnek maga házában maradni nem lehetett, bujdosásban halt meg Toronyai Máté püspök is Reltegen.

5. Ungvári János. Hogy mikor és hol született, tanult, nem tudni 1599-ben, Marosvásárhelyen választották püspökké, igen fiatal korban s 13 pontból álló rendszabályt traktáltak alá vele, mely inkább megkötötte, mint oldotta kezét, megnyírta a püspök jogait. „Elég nyilván nagyon, hogy felette nyomorúságos idő volt az, melyben ez a püspök viselte a maga terhes hivatalját, melynél soha keservesebb idejek nem voltak a reformátusoknak... „Az egyház szolgálóit könyveikkel megfűstölték... némelyeknek elevenen bőrtököt vonták le...“ (45–46. oldalak.) E vérengzések megszüntetésére törekvő rendek a püspököt is háborúba parancsolták, ki a csapatok élén ott harcolt a goroszlói csapatban hol az erdélyiek 10.000 embert veszítettek el s köztük a ref. püspök is hősi halált halt, 1601-ben, hogy hű legyen mind haláláig az Úr anyaszentegyháznak szolgálatában!

6. Kecskeméti Balázs. 1601–1603-ig püspök. Előbb aivinci, később szászvárosi lelkész volt. „Püspökségének egész ideje nyomorúság volt... Erdélyt megemésztette a jégyver, éhség, dőghaldál... tíz faluban sem lehetett egy ökröt, vagy tehenet találni, az emberek maguk vonták az ekét és a kétkerekű taligát: Bástia szekerét. Kolozsváron egy véka búza 50 forint volt. Az emberek döglött kutyát, macskát, korpázott csulánt, áztatott szilj darabokat s az ablakról levent lantornadarabokat ettek... sőt természet ellen való dolgra is vetemedtek, mert az akasztófára szentenciát kaptak megették... írtozatos, hogy az anyák gyermeküket megölték és azokkal táplálták életüket Egy román nő Enyeden egy, egy másik Szeben körül hat gyermekét ette meg s volt, aki hugának egyik felét megette, más-eladta. Egy elhagyott faluban találtak egy csontvázat s mellette egy gyermeket, akit azt mondták, hogy azok anyjának csontjai, kit ő és az ebek ettek meg... A brassóiak örök emlékezetre pénzt verettek, melynek egyik oldalán ez a fölirat állott: Occidens, Oriens: Napkelet, Napnyugat és Isten; ennek szájából ilyen szentencia láttatik klmenni környül: Terrena consideres, ut Coelica possidens: gondold meg a földieket, hogy a mennyieket bírhasd. A másik felén pedig ilyen írás volt: A tergo et fronte malum, tandem Deus optiatare. An. MDCII fatali Transylvaniae: Etől hátul gonosz; végre Isten kegyelmez meg Erdély utolsó veszedelmének... Erdélynek ennyi tüze, füstje, hamva között nyomorgott Kecskeméti Balázs püspök Szászvároson.

7. Tasnádi Mihály. (1605–1618.) Előbb gyalui majd enyedi lelkész, az előző püspök halála után csak két évre gyűlhetek össze a rendek, hogy püspököt válasszanak. S szomorú, háború utáni időkben kezdte működését. Sok volt az özvegy és árva. Különösen a papi özvegyek és „kik gyakorta az idők változásai miatt, kivált a mostani zür-zavaros időben nagy és majd elszegvedhetetlen szegénységre és nyomorúságra jutnak, úgy, hogy a mások házoknál és hátaik megett igen nyomorult és irtozatos szegénységgel kételenek élni“. Ezek számára a püspök Bocskai fejedelemtől szabadságlevelet, segélyt eszközöl ki. Ezt a szabadságlevelet, mely minden adófizetés alól felmenti az özvegy papnékat, később Bethlen Gábor és a többi fejedelmek is megerősítik. A meggyengült egyházi fegyelmet igyekezett helyreállítani. Ezért 1606-ban 43 jó és hasznos kánonokat gyűjtött és írt össze, melyeket Canones Rubinián néven ismerünk ma. Majd a tévtanítókat száll perbe. Szilvás Ujfalvi Imrét, ki a hitvallást és rendtartást mellőzve, egyebet tanított, előbb fogságra vetteti, majd száműzetésbe kergettetik. Külsőképen is építi az anyaszentegyházát, gondja van a templomokra. 1608-ban Báthori Gábor fejedelemmel épített fel az 1603-ban összerombolt gyulafehérvári ref. templomot, majd hível számára elkért Kolozsváron, a sokáig üresen álló Farkas-uccal templomot. Nagy szorgalommal igyekszik arra, hogy a nehéz időkben megnyírbált és elsorvasztott papi díjleveleket helyreállítsa, hogy megélhetésük legyen a lelki-

⁸ U. o. 17.

pásztoroknak". A tevékeny püspök földi maradványait, az általa újjáépített gyulafehérvári templomba temettette el Bethlen Gábor fejedelem.

8. **Keserű Dajka János** püspök:ége 1618—1633. évekre esik s „hivatalát nagy serénységgel, és ahhoz illendő keménységgel és vigyázással viselte". Hivatala második évében Kükküllődváron egyházkerületi közgyűlést tartott, melyen 13 pontból álló rendelést tett: a föld népének Isten előtt való maga megaldzásáról, böjt hirdetéséről, könyörgésről, az isteni tiszteletben való nagyobb buzgóságról, a szegénység terhének a megkönnyebbítéséről, muzsikának, táncnak, dobolsnak megszüntetéséről, latroknak, gonosztévőknek **nem erszényükben, hanem személyükben való megbüntetéséről**.. hogy megtérvén, Istennek kövélkező **ítéletét** elfordítanák. **S mikor e rendeleteknek az egész országban leendő kihirdetését kérte a fejedelemtől a fejedelmet is bátorsággal megintette: „hogy ne csak másokkal bevétesse, hanem magán és egész udvarán kezdje el... aki egyebekben első a nép között, legyen ebben is.” És ezt a fejedelem véghez is vitte nagy „maga megaldzásával”.**

A gyűlésnek e végzése értelmében az országgyűlés is törvényt hozott, hogy a nép és a rendek a bünbánatot megtartsák! Templomba járjanak, a vasárnapokat és ünnepeket megszenteljék. „Se maga, se jobbdajga dologra ne kényszerítessenek, menyegzők és lakodalmak vasárnap ne tartassanak, senki útra e napon ne induljon, predikáció végéig vásár ne legyen, vécsernyéig italt ki ne mérjenek, hogy az erkölcsöknek és az életnek megjobbításával, Istennek felhuzott haragját engesztelni igyekezzenek. Az engedellenek pénzbüntetéssel és megvesszőztetéssel sújtatták.”

Vigyázott mindenfelé az ekkleziákra. Évente eljárt az espereseket, bátorsággal, kötelességteljesítésre szorított mindenkit. De a nemesek tulkpásaitól megvédte a papokat, mikor azok saját lakásukra parancsolták az Úr vacsoeját. Igazán „Keserű” volt, mikor az Úr anyaszentegyházában rendelkezést látott, de igazán „dajkálta” is a gondjaira bízottakat.

9. **Gelei Katona István** (1633—1649). Méltó utódja derék elődjének, bátor „katonája” az Úr Krisztus egyházának. Féléves korában elvesztette apját, 7 éves korában elrabolták a tatárok, Szolnokon, mint rabszolgát a töröknek elárverezték s édesanyja egy hónap múlva váltotta ki nagy váltságdíjjal. Gondoskodott fia neveléséről, hiszen már „fogantatásakor papnak szánta”. Előbb kiváló tanuló, majd kiváló tanító lett s midőn Bethlen Gábor öccse, Bethlen István mellé egy kiváló diákot keres, hogy az külföldi utjára elkísérné, tanárai Geleit ajánlják. Papságra 1621-ben szentelték, Bethlen Gábor tábori papja lett. Püspökké 1633-ban választották.

Gazdag és nagyvonalú püspöki munkáját, mellyel Erdély „legnagyobb püspöke” nevet érdemelte ki, a következőkben foglaljuk össze röviden:

a) Egyházevédő és építő 7 irodalmi művet írt.

1. Peconium Evangelicum. (Predikációk.)

2. Titkok titka. (Szentháromság-tan)

3. Váltság titka. (Krisztusról.)

4. Halottl predikációk.

5. Graduál, azaz költés énekeskönyv.

6. Az ekkleziás törvényei. (38 Tit. és 100 Kánon)

7. Magyar grammatikácska. (Nyelvtan-könyv.)

b) Az igehirdetés, tanítás mellett sok vitában volt része. Megtörte az unitáriusok hatalmát. Nyomása alatt megszerkesztik az **unitárius kátét**, melyet felülvizsgálván a fejedelem és a tanácsrend akaratából, nem találta elégségesnek a keresztyén hit megtanulására, követelte, hogy mást készítsenek. A keresztyén hitnek védelmezésében határt nem ismert. A dési gyűlésben 13 pontban összefoglalták azokat a dolgokat, melyeket az unitáriusoknak tiszteletben kell tartaniuk s így a két felekezet között békeességet teremtetek.

Majd saját hitfeleivel vitázott, midőn azok Tolnai Dalt János vezetésével az egyház-igazgatás dolgában. a nálunk akkor még idegen presbiteri elv behozatalával az ekkleziás egységét akarták megbontani és az

1646-iki szatmárnémeti zsinaton Tolnait és társait hivataluktól megfosztották, míg a megtérésnek jelét nem adják.

Az öltözködésben külföncdől, idegen divat után szalaogató papokat és papnékat és iskola-mestereket megrendszabalyozta. Az isentisztelet, a szakramentumok kizsolgálatása körüli eltéréseket pontosan kitudva, vigyázott és vigyázatot a rendre. Az igazi, (Szentírás-szerinti) tudomány tanulására, az ifjak jó erkölcsben való nevelésére iskolák felállítását rendeltette el a generális szinódussal. Így létesülnek a kézdvársárhelyi, sepsiszentgyörgyi, udvarhelyi, hátszegi iskolák Elrendeltetett az is, „közönségesen”, hogy olyan iskolák is állítsassanak, melyekben a leányi és asszonyi rend taníttassék.

c) Vigyázott az ekkleziák anyagi állapotára. Azok gyarapítását szíven viselte. Velencei bécsi, lengyelországi kereskedőknél kamatoztatta Bethlen Gábor fejedelem azon hagyatékát, melyből kollégiuma felépítését rendelte. 75 000 forintot számolt át halála előtt utódjának, ezt mondván: Ez az, amit gyűjtöttem, szaporítottam az erdélyi ekkleziák számokra. Mutatott más nagy ládát is, ezüst és arany drága edényekkel, melyet „korcsolyán is szekerre tenni nem lehetett”, hanem darabokban vitték el. Sajnos e kicsiny részre az 1669-iki tatár és más hadak pusztításai — illetve a kevesebb gondosság — miatt elpusztult.

1649-ben halt meg a nagy építő püspök, hagyván holtá után mind sok időnkig tartó szép munkáiban s mind sok jó cselekedetében áldott emlékezetet.

10. **Csulai György**, nemes család gyermeke, ki tanulmányait előbb Gyulafehérváron tanár, majd udvarhelyi lelképásztor, később a fejedelmi udvar papja, s mint ilyen, a törököknél követségben is megfordult. 1650-ben lelkész, esperesek, nemesek és a fejedelem, egy akarattal ültették a püspöki székre, hol 10 évig szolgált, de püspöksége vége felé házdra sok nyomorúság következett. Az egymással villongó fejedelmek, az ellenség egyre sorvasztották az ekkleziás javait. Templomok, harangok, papl lakhelyek iskolák, kiváltságokat tartalmazó levelek pusztultak el s ezekkel sok-sok ember. Egykoru történetirő így kiált fel: Micsoda penna irhatná le Erdély előszámláhatatlan romlását.

Bár az előbbi püspököknek is volt ilyen irányú tevékenysége, Bod csak itt tesz először említést arról a hatásában és következményeiben is nagy jelentőségű tényről, hogy előbb lutheránus, majd az evangélium szerinti református hitet az erdélyi fejedelemségben a XVI. század közepétől az itteni román testvéreink is beveszik. Csulai püspök alatt a máramarosi románok „unították” magukat a reformátusokkal, kiknek esperesük Simon Petraskó volt s számára 1652-ben egy 5 pontból álló diplomát állítottak ki, melynek első pontja: az Isten Igéjének román nyelvű hirdetését köti ki, második a Heidelbergi káté tanítását, harmadik a babonás szokások elhagyását, negyedik az eddigi rendeletek megtartását, ötödik a magyar orthodox püspök fenntartásának elismerését.

Mint érdekességet megemlíti Bod, hogy ebben az időben vált ki a seps-i egyházmegyéből az erdélyi ekkleziához, mert a bizonytalan idők miatt erdélyi keresztyén járnai gyűlésbe és vizitációra igen veszedelmes volt.

Mikor e földön nem volt bátoroságos a lakozás a török-tatár stb., ellenséges katnndk garázdálkodással miatt, másokkal együtt Csulai püspök is elkujdosott a magyarországi részekbe, hol 1660-ban meghalt.

11. **Veresmarti Gáspár**, előbb marosvásárhelyi tanár, majd lelkész, később udvarhelyi esperes, végül kolozsvári lelkész s itt választják 1661-ben püspökké. Ez időben az itt dúló hadak miatt az ország igen megpusztítottán, füstben, hamuban, szemében, pusztaságban hevert. Az ekkleziás külső és belső romlásban volt. A püspökválasztó gyűlés a püspököknek jogokat ad, hogy rendet csináljon... de a határozat negyedik pontja kimondja, hogy **nem mások elnyomásokkal**. Hogy meddig viselte hivatalát, az bizonytalan, de az már bizonyos, hogy nyomorúságos időkben.

12. Kovásznai Péter, 1668—1673. Lelkipásztorkodása közben szép példáját adta a hitnek, szeretetnek, szelidségnek és az Isten gyülekezete megmaradásán való fáradozásának. Nagyvárad eleste előtt ő maga is ott volt a várban, előbb, mint tanácsos, később, mint parancsnok a vár jóládsai feltételeit úgy szerkesztte meg, hogy mind az ekklézsiának, mind a városban lévőeknek, mind az országnak megmaradások legyen. Várad veszedelme után jött Kolozsvárra, hol szép erényeiért a maga tiltakozása ellenére (!), püspökké választották. Intézte az ekklézsiát ügyeit, csillapította a veszekedőket, gyűlésezett az evangéliumi tan tisztántartása érdekében. A bujdosásra kényszerült iskolák tanáraitól, növendékeiről gondoskodott. Püspöksége alatt mentek a szegény, menekült diákok legációba a nagy ünnepeken az őket meghívó urakhoz, prédikáció tartására. Ez a legáció kezdete!

13. Tiszabetsi Nagy Gáspár, 1673—1679. Székl lelkipásztor, ki bírta Apaffi fejedelem bizalmát. Az 1675-iki országgyűléssel törvényt hozatott arra, hogy a hívők addig nem mehetnek sem maguknak, sem a földesurak munkába, míg először nem vettek részt a reggeli istentiszteleten. Ha valaki ezt háromszor egymásután elmulasztaná, az a vasárnapi istentisztelet alatt pellengérbe tételessék. A tisztek ezt 24 forint bírság alatt vigyék véghez. A falusbíró pedig, ha templomot elmulató ember pellengérbe tenni elmulasztja, maga tételessék abba. És ez mindenik nemzetben egyaránt megtartassék!

1674-ben fejedelmi meghatalmazást kap a püspök arra, hogy a román ekklézsiák tévedéseit (természetesen azokat, kik unióban éltek a reformátusokkal!) korrigálja és hogy a Rákóczi fejedelem által alapított, de elűnt román nyomdát felkutassa.

14. Tofeus Mihály, valójában papi, püspöki egyenességgel, bátorsággal, tudománnyal felruházott ember volt... ki valamint a dolgot értette... a szószéken is ki merle mondani. Nem az alacsony sorban élő embert dorgálta, hanem azok sanyargatásáért az ország nagy urait, magát a fejedelmet és fejedelemasszonyt is. Rövid 5 évi püspökségének (1679—1684) idejét csaknem teljesen betölti a Gilányi hagyaték pöre.

Gilányi Gergely még életében úgy rendelkezett, hogy öccse Jakab halála után, ha az maradék nélkül hal meg, összes vagyona az „Erdélyi Generális Ekklézsiáé” legyen. Jakab maradék nélkül halt meg, de Gilányi Gergely özvegye: Apaffi Anna asszony, a fejedelem test vére, vonatkozott a vég hagyó akaratát teljesítve, a vagyont az ekklézsiának átadta.

Az Isten alkalmas, kemény embert rendelt az ő Anyaszentegyházának, ki nem nézte a fejedelem testvérét, kemény szavakkal követelte s midőn ő maga beteg volt, követelte az asszonytól a javakat s keserű haraggal támadt azon urak ellen, kik azt akarnák, hogy a szegény prédikátor ne is egyik s nem fogják pártját a szegény ekklézsiának, inkább egy asszony hamis törekvéseit támogatták. Majd a fejedelem színe elé hivatja az üléselő országgyűlés református urait s ott olyan hatalmasan és prófétai hévvel véde a gyülekezete ügyét, osztorozta annak főri tagjait, hogy azok könnyek között ismerték be az igazat. Bizony urak — mondta löbbek között — az Isten lelketeken veszen ezért számot... Hiszen kegyelmes uram az... erdélyi ekklézsiát szülte Nagyságodat s nagyságod néjé az Istennek... Tietek a haza, tietek az ekklézsiát, én ebben a hazában egy bitang vagyok... s ahol, én keressém az ekklézsiátok javát... „De az ekklézsiának, mint lelki édesanyának vesszeje is van, avval nyul engedetlen leányához...” Nagyságodnak vérem hullásával is szolgállok, mint igaz híve. De Nagyságod a lelki dolgokban nekünk nem parancsolhat. Én... összegyűjtök kétszáz papot s azok előtt így, vagy még jobban is elbádom, mert hiszem az Istent, hogy akkor jobb egészségben leszek. Erre az asszonyra törvényt tetetek... holtteténe kell megfizetni, mit most elevenen meg nem ad. Meggyőzte élő, szentírásból táplálkozó hit és egyháza iránti szeretetteljes beszédével a fejedelmet, a tanácsurakat s magát Apaffi

Annát is, megszerezte a hagyatékot s az urak szívében felebresztette az egyház iránti szeretet elhalványuló sugarát.

Máskor, mint a Szentírás szavával bizonyító prédikátort, ki a babonás ördögűzést kárhóztatta, fölhevíték a római papok, hogy lássa, midőn egy román embebből kiűzik az ördögöt, — elhozatja az embert s midőn az előadja, hogy kigyó mászott be száján, amint aludt — orvosságot adott neki be és az a kigyót kidobta; beigazolta, hogy nem létezik ördögűző hatalom, — különösen azért, — ho az „illető térjen csak ki saját hitétől egy más felekezetbe” s azért gyógyuljon meg.

Igy vitézkedett Tofeus Mihály szegény anyaszentegyháza érdekében.

15. Horti István (1684—1689) püspök idejében hanyatlóban van az erdélyi nemzeti fejedelemség. A nem-reformátusok kezdenek hódítani. A rendtelenségek szaporodnak. A püspök eljárja a vármegyéket, a székeket, majd összegyűjtötte a papokat és a tanácsai rendet s megigazította a bajokat. Megvizsgálta a felszentelendő papokat s egy alkalommal nyolcat, tudatlanságuk miatt, nem bocsátott szolgálatra.

A római püspök megkísérelte, hogy a református és római felekezetek között uniót hozzon létre, de a püspök és a fejedelem kitértek a minden bizonnyal ravasz szándékot rejtő ajánlat elől azzal, hogy a kérdésben Erdély a többi protestáns országok példáját követi majd. Püspöksége alatt ismételen sürgeti a hitvallásos népiszkolák felállítását.

16. Veszprémi István 1699—1713. Az egyházi szolgálatait becsérelők ellen hathatósan oltalmazta, az ellenkező valláson valókat pedig a Szentírásra épült erős beszédével a maga vallására térítette. A református hitre tért románokat a római katolikus uniora vonják át azok tiltakozása dacára. Püspökök nem lévén, tétlenek s általában tüzzel-vassal pusztítják mind azokat a ref. és más vallásukat, kik újjukban állanak, vagy hozzájuk térni nem akarnak.

A fejedelmektől kapott adómentességét a ref. papoknak el akarták venni. Eddig a ref. papok évenként szegődtek a gyülekezetben. Ev végén vagy menesztették, vagy marasztolták a papot. Ebből sok kára származott az ekklézsiáknak. A fehérvári országgyűlés (1700) kimondja, hogy semmiségért ne küldjék el a papot. De e határozatnak nem tudnak érvényt szerezni.

Az ő püspöksége idején álltanak az egyházmegyék élére világi embert is: főkurdtort vagy gondnokot. Ezek kötelessége, mely itt-ott már fejedésbe ment:

1. Ekklézsiák, iskolák fogyatkozásait orvosolni.
2. Egyházi épületeket karbantartani.
3. Az egyház javai felett örködni.
4. Az adóságok kamatait behajtani.
5. Jó számadó egyházfiakat tétetni.
6. Kollégiumok mellé jó tisztartókat állítani.
7. Papok, tanítók, hívek élete felett vigyázni.
- 8—10. pontokban az ekklézsiái javak és dolgok védelmezésére kötelezi őket általában.

Majd elszámolván a Tótfalusi Kis Miklós-féle bibliafordításra jól nem használt pénzről, azt az ekklézsiák megsegítésére kiosztotta.

Ennyiféle nagy dologban kellett helyt állani Veszprémi István püspöknek, kit az Isten, ha evégre rendelt, meg is állotta helyét.

E püspök életével kapcsolatban mondja el Bod Péter, hogy Tótfalust Hollandiában a maga költségén és sajátkezűleg díszes példányokban nyomatta ki a Bibliát, de munkáját és őt magát itthon nem értékelték meg. E miatt sokat kellett szenvednie saját hazájában, noha egyebet érdemelt volna.

17. Kolozsvári István, 1713—1717. Az idegen nyelvekben jártas, tudós professzor volt, kit követségbe is többször küldöttek. Püspökké választása öreg korára esik. Nem is igen akarta vállalni tiszteletét, de a Rendek erőszakolására a papok is örömmel adták reá a maguk szavazatát.

Püspökségének idején történt, hogy a Császár kiadta Steinville generálisnak a rendeletet, hogy Gyula-

fehértvárat ültse ki, a templomot, kollégiumot, a papok és a püspök házáit vegye el, illetve építtesse másból a reformátusok számára, mert a régiiek helyén várat építetnek. A püspök visszaköltözött tehát Enyedre. Azonban itt sem maradhatott sokáig, mert a tatárok Besztercénél bajjövén Erdélybe (1717), sok rablást és égetést tettek szerte-széjjel. Az emberek menekültek, ki ide, ki oda s a püspök is szülővárosába, Kolozsvárra futott s Isten igazgatásából ott lett a világból való kimenetele, ahol volt e világra bájövése.

18. Soós Ferenc, kudui (Szamos vm.) születésű, szegény szülők gyermeke. (A család kudui leszármazottjai részben már gr. katolikusok.) Tanult szülőfalujában, majd Kolozsváron és külföldi akadémiákon. Előbb pártfogója, gr. Bethlen László udvari papja, majd kolozsvári lelkész és a kör esperese. 1717-ben választják püspökké. Elrendelteti az 1718-iki szinodussal, hogy a papok nyomtatott könyörgéssé könyvet használjanak; hogy az istentiszteletben egyforma rendet tartsanak; hogy a Palatina-kátét tanulják; hogy a papok illendő köntösből járjanak; magukat szépen viseljék; hogy a nők papok akadémiákra már ne bocsáttassanak. Az ő idejében példátlan szárazság volt (1718), hogy a falukat a lakosok üresen hagyják; a szükség miatt sokatlan eledetek élvezetért kolera ütött ki, melyről, illetve az ellene való védekezésről a püspök egy magyar és egy latin nyelvű könyvet írt. Meghalt 1720-ban.

19. Marosvásárhelyi István püspök, nevét szülővárosáról vette. Az iskolákban hiában idejét nem töltötte, hanem sok szép tudományokat megtanulván, úgy jött anyaszentegyháza szolgálatára. Előbb Marosvásárhelyen tanár, majd Radnóton, a fejedelem lakóhelyén, azután Vajdahunyádon, később Bándon, Haraszkeréken, Küküllőváron s végül Nagyenyeden lett pap s 1720-ban választották püspökké, mely hivatalát 8 évig viselte.

Püspöksége alatt rendezték a Tótfalusi Kis Miklós-féle nyomda berletét; egy zsinaton kimondották, hogy a nehéz időkre való tekintettel a generális notárius ügy választassék, hogy örökölje választás nélkül a püspöki hivatalát.

20. Bonyhai Simon György, 1728–1739. Bel- és külföldi tanulmányai után előbb Bethlen Miklós erdélyi kancellár udvari papja, majd küküllővári pap és esperes. Püspöksége idején elszegényedett papjain igyekezett segíteni; a támadók ellen őket oltalmazta. Igyekezett jószágokat nem csak megtartani, hanem amennyiben némelyek elcsípték, harapták holmi részelt, azokat is visszaszerezni. A berni tanácsból papjai számára segílyt kért és kapott, melyet papjai között fel is osztott. Szorgalmasan vigyázott az evangéliumi hit tiszta ápolására. Pl. Nádudvari Sámuel enyedi papot a kátét ellen hangoztatott tanításáért keményen megbüntette.

21. Szigeti Gyula István. Méltó, hogy emlékezete fenn legyen, mert egyházának sokat szolgált és hasznos fiakat szült a mennyel tudományok tanítása által, kik nagy hatalommal rontották az ördög országát, építették nagy haszonnal Krisztusét. 1700-ban, pontosan egy nappal a veszedelem előtt, félvén a Rabutin pusztításától, befalaztatta az enyedi könyvtár ajtaját s így a könyvek a tűztől megmenekedtek. — Külföldi tanulmányait bevégezve elhatározta, hogyha Isten hazavezérli, ahova legelső sorban hívatattik, a szent szolgálatra, nem vigyázzon annak alávaló csekélységére, elmégyen. (Ma bizony válogatnak ifjaink!) Nagybányai tanító lesz, majd Színerváralján pap, aztán Szatmárnémeti, Felsőbánya-i, de 1713-ban ismét Enyedre hívatott professzorságra. Rendbeszede a Kollégiumot. Nem könyveket akart maga után hagyni, hanem jó tanítványokat.

A romlani kezdő egyházi éneket megjavította. Éppen 200 évvel ezelőtt, 1737-ben választották püspökké. Török háború, dőghalál és fogsága miatt egyetlen közgyűlést sem tarthatott. Nagy alakjához azért nem fűződnék püspöksége idején nagy dolgok.

Hívek esdekelték a püspökök és a református urak fogságból való szabadonbocsátásáért a császár előtt s kivizsgáltatván ügyüket, 2 év múlva szabadonbocsátotta. A püspök nem sokáig örvendezhetett szabadságá-

nak, mert 1740-ben, Husvét első napján, midőn Nagyzebenben úrvacsoraosztásra indult, gutalítás érte, melyben még ez évben bele is halt.

22. Deáki Filep József. Előbb a dési, majd a kolozsvári ekkleziája papja. „Az aranygyűrűben nem haszontalan sár, hanem ragyogó gyémánt.” 1740–48-ig püspök. A tévtanok ellen védte az Evangélium egyházát. Megrendszabályozta a diákokat. Megjelölte az akadémiákat végző papok helyét. Számbavétette az ekkleziák javait; az ekkleziákövetést, mely kezdett már eljelentéktelenedni (s melyet mi már alig ismerünk), visszautalta a papi házaktól a templomi gyülekezet elé és 2 heti bünbánati istentiszteletre való feljárdást követelt.

Eredkes, hogy saját fídvál egy időben paposkoodott Kolozsváron s halála után az első pap: fia lett.

23. Phelsötzi János püspököt, ki nagyon szegény szülők gyermeke, a gátyarabságból megszabadult Harsányi Móricz István, rimaszombati István vette a házához és táplálta. Hazájában való tanulás után káplánságot nyert II. Apaffi fejedelem udvarába, honnan Ebesfalvára hívták papnak, de nem fogadta el, mert tandrai külföldre küldték. Hazajövén, szentmihályfalvi pap lesz s itt éri a kuruc háború pusztításai miatt az a nagy kár, hogy mindenét tűz emészti meg. Ómega is, családja is, Enyedre menekül, de itt is bekövetkezik a pusztulás, mit saját szemével végig nézett, vele lévén felesége, 1 éves fiacskája és egy szolgátoja. De az Úrnak jobbkeze őt a fegyver életét megkímélte s a veszedelem után 3 helyre: Benedekre, Fejérvárra és Igenbe hívták papnak és ő az utóbbit választotta. Előbb generális notárius, majd 1748-ban püspökké választják, de csak 1 évig viselte hivatalát, mert 77 éves korában meghalt.

24. Borosnyai Lukács János atacsony sorból emelkedett püspöki székbe. Tanult Nagyborosnyón, Nagyenyeden és külföldi akadémiákon. Miután hazakerült, Enyeden előbb segéd-, majd rendes lelkész. Innen hívják Udvarhelyre professzornak, hol a kollégiumot „sok gondal, fáradsággal szépen feléplíté, szennyéből kimosdatá, a tudományokat talpraállítá... pátronusokat, pátronokat szerzett az iskolának.”

Ezen hasznos fáradozásaival magának olyan jó hírt szerzett, hogy 1748-ban gen. notáriussá, egy évvel később meg püspökké teszik. Püspöki hivatalában a császár is megerősíti, ami eddig nem volt szokásban s így ő az első „Diplomaticus Superintendentens”. Püspöksége ideje alatt nehéz házassági perek folytak. Az ő idejében kezdenek az orgonák az erdélyi ref. templomokba becsuszni, noha a reformációban az orgonát nem nagyon akarták. A püspök sem akarta, mert elve az volt, hogy a hívek énekeljenek s ne az orgona zúgjon. Kifogdosolta a püspök azt is, hogy az ekkleziák fundusait, melyek arra tétettek, hogy templomot, iskolát, tornyot építsenek, javítsanak, orgonára adták a hívek s mikor építeni kellett, nem volt más hátra, minthogy koldulni menjenek. Sok helyen nagy pénzzel az orgonát megszerezték s ott állott használat nélkül, mert nem volt orgonamester, mert nem volt miből azt is, az iskola- és énekmestert is fizetni, E püspök 1760-ban halt meg.

25. Szatmári Pap Zsigmond, kolozsvári születésű. Külföldi iskolákon híres filozófussá és szónokká képezte magát. Tanulmányait elvégzése után br. Kemény Simon udvari papja lesz. Majd a kolozsvári ekkleziája hívja meg, nemsokára esperese lesz a traktusnak is, később generális notárius s végül 1760-ban püspöki teendőket is végez, de mielőtt a zsinat összeülne, hogy hivatalába megerősítsék, kimúlt e világból.

26. Verestói György, Verestói Sámuel bonyhai pap és felesége: Mózes Erzsébet fia, ki 1698-ban született. Tanult szülőfalujában, Marosvásárhelyen, Kolozsváron s 6 évét külföldön is. Kitiűnő ismerője volt a bibliai nyelveknek. Előbb Losonczy br. Bánffy Farkas udvari papja, majd a bonchídi ekkleziában lelkészkedik. Innen hívják a kolozsvári iskolához, hol filozófiát, matematikát, nyelveket s később a Bibliai tudományokat tanította. Püspökké 1760-ban választották s e hivatalát 5 évig viselte. Tudományos munkájában azt bizonyította, hogy a Mózes csipkebokra nem tövis bokor, hanem

pálmafa volt. Költői tehetség lévén, sok szép halotti verset írt, zsolttárt fordított. Halálos ágán fának versbe díktálta le a XLII. zsolttárt latin nyelven.

* * *

Ime, ezekben foglaltam össze a Polikárpus tartalmát. A könyv nyelvezete tösgyökeres magyar. Élvezettel olvasható. Abban az időben írt Bod magyar nyelven, midőn mások inkább latinul írtak, mit a magyar nép nem értett. Csak a külföld elé is szánt könyveit írta latinul. Hangja bátor, „tudnunk kell, hogy a cenzura

*a hegyen inneni részekben egyenesen az ő íról működése alkalmából jött létre“.**

* Mikó i. m. 105 l.

Bod Péter e könyvével nagy szolgálatot tett egyháznak, nemzetének. Olyan adatokat őrzött meg ez által a mi számunkra, melyek nagy részét ma sehol meg nem találhatjuk.

Vajjon ki folytatja Bod e munkáját? Mikor látjuk egy kötetben napjainkig a püspökeink életéről és munkájáról szóló írásokat?! MÓZES ANDRÁS.

Tiszta választás.

Ezt a címet úgy is olvashatjuk, hogy a *választás* szóra tesszük a hangsúlyt, amikor is az az értelme, hogy az egész semmi egyéb, mint választás. S ha így olvassuk, eszünkbe jut róla, hogy bizony nagyon sok egyházi ténykedés nem egyéb, mint választás-politika. Hány véleménynyilvánításon, hány állásfoglaláson és közügycsoportosításon érzik meg nemcsak közvetlen, hanem még hónapokkal, sőt évekkal is azelőtt valamely elkövetkezendő választásnak, az illata, amelynek keserűsége aztán ugyancsak hónapok, sőt esztendők múlva sem enyészik el. A lelkek előzetesen is, utólagosan is pártokba tömörülve mérik össze erejüket, latba vetve a titkos diplomácia minden álnoksága és képmutatása mellett, sokszor még a nyílt, otromba kiméletlenséget és bosszúból fakadó hajsztát is; miáltal a gyűlöletnek és ördögi bizalmatlanságnak akkora özönét hintik el egymás szívébe, hogy önkénytelenül tör fel a kérdés: vajjon a Krisztus egyházában vagyunk-e, vagy a világnak valamely leghitlenebb zugában? Minél jobban érvényesül az egyházban valahol, minden dologban e két szó ily értelmű kapcsolása, annál inkább vész ott ki minden isteni és foglalja el helyét a tökéletes ördögi. Így ejtve ki tehát ezt a két szót: *tiszta választás*, nem egyéb az, mint egy sátáni copulatio.

Van azonban e két szónak egy másik kapcsolata is, amikor az első szót hangsúlyozzuk: *tiszta választás*. S akkor olyan választást értünk alatta, amelyet nem mocskol be semmiféle, a választás igazi lényegétől és céljától idegen tényező. Hogy világosan láthassuk ez utóbbinak mibenlétét, állítsuk ellentétbe az előbbivel. Ha az előbbi kapcsolási mód teljességre jutva, kiöl az egyházból minden istenit és uralomra juttatja az ördögöt, akkor egy igazán *tiszta választás* nem egyéb, mint *Istennek és az ő akaratának uralomra jutása a választáson keresztül*.

Ezt pedig csak úgy lehet elérni, ha nem akarjuk a *Szent-Lélek Uristen vezetése helyett az emberi huncutságot tenni vezetővé az egyházban*; ha nem gondoljuk, hogy a mi diplomatiázásunk nélkül nem fog elég jól menni az Isten ügye — mert ez hitellenség — és ha nem igyekszünk mindenáron azon buzgólkodni, hogy a Lélek tüze megoltassék, mert ez a legnagyobb bűn. Sőt inkább magunkban és má-

sokban is az Ige és könyörgés által felgerjesztve, emberi ambíciókat, számításainkat elvelve, engedjük, hogy Isten hajtsa végre bennünk és rajtunk keresztül Szent-Léle által a maga egyedül jó és szent akaratát.

A választás nagy dolog, mert Isten akaratának érvényesülése: a legnagyobb dolog a világon s az Anyaszentegyház egyetlen célja és üdve is egyszermind, itt és az örökkévalóságban. Az apostoli korban épen ezért, mert ilyen nagy dolognak, Isten akarata megnyilvánulásának s következképpen üdvösségük kérdésének tartották: bűjtöléssel és imádkozással készültek reá.

Nem az a fontos — mondották —, hogy mi magunk kit és mit akarunk, hanem „Te Uram, ki mindeneknek a szívé ismered, mutasd meg . . . akit kiválasztottál.“ (Ap. csel. 1. r. 24. vers.) És csak miután szolgáltak, azaz: istentiszteletet tartottak és buzgón könyörögtek, hajtották végre a választást a Szent-Lélek Ur-Isten útmutatása szerint.

Mi lenne, ha valaki ma ennek visszaállítása mellett törne lándsát, követelve, hogy az egyházi választások a közgyűlések végéről főhelyre kerüljenek és hogy előttük feltétlen istentiszteletek és könyörgések tartassanak. Mi lenne, ha valaki azt mondaná, hogy üljenek el legalább az egyházban a bosszútól és mindenféle alantas ambícióktól fűltött pártoskodások, mert a Krisztus egyházában csak egy párt lehet: a *Szent-Lélek Ur-Isten választási pártja*. Lehet, hogy sokan fejüket lógatva botránkoznának és botránkoznak az ilyen beszédeken. De tudják meg az ilyenek, hogy csak azon az egyházi munkán és munkáson van Isten áldása, amelyre és a kit az Isten maga küld el.

Azért „Jövel Szent-Lélek Uristen! Töltsd bé sziveinket épen“ és mutasd meg mindig Te, akit kiválasztottál, hogy mindig azt válassza és bocsássa ki a munkára a Te néped!

Adoni-sad'-el.

A német kormány elismerte, hogy az evangélikus papi család a maga erkölcsi életével és nevelő erejével jelentős tényezője a német nemzeti életnek.

A világ egyik legnagyobb egyházi lapja, a British Weekly most ünnepelte megjelenésének 50. évfordulóját. A lap azzal dicsekszik, hogy hasábjain 50 év alatt egyetlen sértő megjegyzést sem írtak.

Külmisziói munkánk kötelezése.

— Beszámoló előadás a VI. külmisziói konferencián. —

Isten sok-adománya közt, melyekben a mi Isten-tervezte így. Sokszor kárhoztatják ennek hordozóit, barátait, hogy miért fogtak bele ilyen emberileg kilátástalan, értelmetlen munkába, pedig nem ők találták ki s a megkezdése se rajtuk fordult meg. Hála Istennek, mert abból sose lett volna külmiszió, amit magától tervel ki, indít el az ember. Így valójában Isten a szerzője minden igazi egyházi munkának. És ez a csodálatos benne, nemcsak elkezdte, fejleszti és meg is tartja az Úr, annak dacára, hogy Mandzsuriánál ma nincs kedvezőtlenebb misziói terület s mi magunk is még annyira miszióra szorulunk.

Isten ajándéka a külmiszióknak és éppen ezért súlyosan kötelez: hála-ra kötelez. Ez a hála nemcsak egyszerű köszönetmondás Istennek, hanem szolgálat: beletartozik a megváltott embernek abba a hálaadásába, amit Hitvallásunk így fejez ki: magamat élő hálaáldozatul neki adom. *Külmisziói munkánk arra kötelez, hogy hálaból fakadt szolgálatunkban meghalljuk és megszívleljük Istennek azt a tanítását, amit e munkán keresztül üzen nekünk.*

1. Az első üzenet s a hála első lépése, hogy ismerjük meg az ajándékot, amit kaptunk. Sokan úgy vannak vele, hogy szidják, lebecsülik, anélkül, hogy ismernék. Mint az apa, akinek fényes követ hozott a kislánya s ő eldobta vele a drága ércet, anélkül, hogy egy pillantásra méltatta volna. Elvesztette nemcsak a valóban értékes ajándékot, hanem valami ennél is drágább ércet, ami az ajándékozó lélekben volt s amit eljárása összetört.

Ha csak futólag is, tekintsük át külmisziói munkánk kialakulását és mai helyzetét.

A háború utáni első évtized egyházunkban már az ébredés nyilvánvaló jeleit mutatja. A különböző összejöveteli alkalmakon szó esik a külmisziói felelősségről is, aminek rendszeres hangoztatását az IKE-konferenciákon halljuk. E mozgalommal mintegy lépést tartva, nyírt lelképásztori kiképzést Babos Sándor, mert mikor a külmiszióra indítást nyerve és magát erre Bázélben két évig kiképezve hazakerült, éppen az IKE Szénior Osztálya az, amelyik mögéje áll, kérve az ő külmisziói utazótútkárrá való kinevezését s közreadva a külmiszióra való első felhívást és az első erdélyi külmisziói kalauzt. Az úgy első istápolói, barátai azok voltak, akik az egyre szélesedő belmiszióban is legnagyobb terhet vállaltak. A harmincas évek elején már eldőlt, hogy Babos Sándor Mandzsuriába megy, elfogadván a skót reformátusok által felajánlott északmandzsuriai munkateret s a mindmáig segítségül juttatott felelősségteljesítést. A költségek másik felének összehozására s a munka itthoni hátvédjéül megindul egész romániai ref. egyházunk keretein belül a Külmiszió Barátai toborzása s a már öt év óta szolgáló külmisziói lapunk, az Egyház és Miszió. Babos Sándort egyévi skóciai tanulmányút után 1933 augusztus 24-én kibocsátja egyházunk, állandósítva utána itthon az utazótútkárságot is. Miszióáriusunk azóta, egy nyolchónapos megszakítással (1936 aug.—1937 apr.), mely alatt megnövelve, munkatársul kivitte lelképásztori végzettségű feleségét, Lőrincz Máriát, odakinn szolgál, jelenleg Hailungban s a kezdet nehézségein túl, önálló munkát végez. Addig is, míg az önálló erdélyi misziói állomás létesítésére a lehetőség odakinn és itthon meglesz, egyházunk vállalta egy bennszülött segítő alkalmazását.

Itthon az egész munkát imádságával és önkéntes adományaival (kizárólag ebből fedezünk minden kiadást) hordozó, Külmiszió Barátai nevű tábor kiterjed az egész romániai reformátusságra s ha nem is vesz részt még benne minden gyülekezet és egyháztag,

mindkét egyházkerület magáénak vallja azt s valóban az is: egyházi külmiszió. Ma a Külmiszió Barátai közé belépettek száma 2038 (1792 erdélyi és 246 királyhágómelléki). Ezek közt van 117 gyülekezet (111 és 6), 1 férfiszövetség (erd.), 47 nőszövetség (39 és 8), 18 IKE (14 és 4), 36 RLSz (28 és 8), 69 vasárnapi iskola (61 és 8), 18 iskola (17 és 1), 22 más csoport (19 és 3). E csoportokon kívül belépett egyénileg, illetve családjával együtt 193 lelképásztor (170 és 23) és 1517 más egyén (1332 és 185). Utóljára említettem az egyéneket, pedig ők a legjelentősebb hordozói a munkának. Romániai ref. egyházunk összes egyházközségei közül (600 és 183) fájdalom, eddig csak 323 (285 és 38) részes az itthoni hátvéd munkájában. Egyik legelső feladatunk éppen itt mutatkozik: egyetemes egyházi érdekűvé tenni e munkát. Ezt szolgálják elsősorban az évenkénti országos konferenciák, a most nekilendült sajtómunka, az utazótútkárság, melyet ezidőszereint Hegyi István tölt be s végül a legfontosabb az évenkénti helyi külmisziói nap, melyet egyetlen egyházközségünkben se lenne szabad elmulasztani, olyan kiszámíthatatlan áldású alkalom lehet.

A munka, melynek itthoni közvetlen irányítását külön végrehajtóbizottság intézi, szemmel láthatóan nő, amit már a felsorolt számadatok is mutatnak: a múlt évi belépések, szemben az idén 2038-cal, csak 1669-et tettek ki. Első költségvetési tervünk évi 220.000 lejt tesz szükségessé a munka mindenirányú hordozására, amit pedig még az adományok nem fedeznek teljesen.

2. Mégis Istennek a külmiszióknak adott legnagyobb tanítása az anyagiakkal való sáfárkodásban van. Az a tény, hogy erre a munkára öt év óta több, mint félmillió lejes minden kiadást fedeztek a szegénységünkben önként összeadott fillérek, mutatja, hogy népünk áldozatkészségének csodálatos lehetőségei vannak, ha egyszer nem adót követelünk tőle, hanem imádságból fakadt áldozatra készíttjük. Szükség ezernyi van, túl templomainkon és iskoláinkon is. Ott van az egyház belmisziói munkája, a csoportok és egyének lelkigondozásának, a szétplántálódó egyház teljesebb szolgáltatának egyre szaporodó terhe, szórványhíveink felkarolása a Kárpátokon innen és túl, nagyvárosi gyülekezeteink perifériáinak ellátása, gyülekezeti diakonikusok és miszióáriusok képzésére felállítandó Misziói Otthon, vasárnapi iskolai Szeretetház, központi IKE-ház, inas-otthonok, szociális szeretetintézmények létesítése, mindez olyan fokozott anyagi terhet jelent, amelyet csak az az egyház vállalhat, mely a külmiszióban vagy árvái gondozásában már meg is tapasztalt önkéntes adakozási módot nem hagyja meg elszigetelt és az egyház testéhez esetlegesen kapcsolódó jelenségnek, hanem általános kiépítésével alapjává teszi az egyház anyagi életének. *Az élő tőke és élő egyház együttjáró s egymást feltételező valóságok.* Szegény, nincstelen egyházunknak meg kell látnia, hogy milyen gazdag, mihelyt azt a keveset, ami anyagi ereje van, nem vallja magáénak, hanem magát Isten sáfárának tudva, kezd gazdálkodni vele. Mióta Imre Lajos kimutatta,* hogy milyen zavartalanul szolgálhatna megkészsereződött igényeit is egyházunk, ha sáfárkodó egyházzá lenne a szó bibliai értelmében, szinte egy évtized telt el anélkül, hogy feléle elhatározó lépést tett volna egyházunk, sőt sáfársági mozgalma se szélesült ki szűkkörű, ifjúsági mivoltából. Önkéntes adományokból élő külmisziói munkánk arra hivatott, hogy bizonyosságot tegyen az élő-tőke hatalmáról, neveljen önkéntes áldozatra és ösztönözzön a sáfárkodás általánossá lételeére egyházunkban. Szolgáltatta ezt nemcsak multjával, hanem bizunk benne, hogy teszi, még fokozottabb mértékben ma is, dacára a perselyrendszer zavarainak. Ezt a reménységünket különösen arra alapítjuk, hogy ebben az évben

* „A Sáfárkodó Egyház” c. könyvében. Nagybánya. 1930.

a rendkívüli áldozatnak három szép példáját láttuk: misszionáriusunk itthoni tartózkodása idejére eső fizetésének felét adományként visszaadta, hogy a fenyegető delicitet elkerüljük, néhány enyedi leány egy kínai vak leányka gondozására évi 1800 lejt s néhány váradi ifjú egy evangélista alkalmazására évi 9000 lejt hozott össze.

3. A fentebb említett, sürgős feladatok már jelezték a missziói munka értelmét az egyház életében, nem más az, mint az egyház plántáltatása. Különösen igazolódnia kell ennek a mi egyházunk életében. A külmiszió tekintetében a tapasztalat nem mutatja ezt olyan magától értetődőnek. Ezt a munkát külföldön csaknem mindenütt az egyházaktól független társaságok végzik. A miénk azonban határozott egyházi külmiszió. Ha most már Isten megengedte, hogy akadálytalanul sikerüljön külmiszióink egyházasítása, ezzel arra tanít, hogy minden más missziói munkát is megoldhatunk az egyházon belül s ott kell helyet találnia az eddig még meg nem oldott szórvány- és zsidó-misszióknak is. Ebből másfelől az is következik, hogy egyházunknak is misszióivá kell lennie, mind szétplántálódásában, mind elmélyülésében, azaz lépést kell tartania a keretei közt felébredt és ott tartott missziói élelenséggel.

Hogy az általános útmutatásból a mostani helyzetünkben való megállás módjaihoz közelebb lépjünk, fogadják el a Külmiszió Barátai ittlevő tagjai és ajánlják elfogadásra a meg nem jelent többi tagoknak is a most beindult munkaévre az alábbi munkatervet:

1. Nemhogy megünném, hanem egyre hűségesebben és kitartóbban imádkozom külmisziói munkánknak és anyaszentegyházunk egész ébredésének megerősödéséért, nemcsak kedd esteken, hanem mindig, mikor Isten erre az alkalomban felhívást ad. „Az Egyház és Misszió“-ból megtudjuk, miért kell különösképpen imádkoznunk.

2. Naponta olvasok Bibliát, tartok csendes órát, felhasználván (hacsak megvehetem) az „Ifjú Erdély“ kiadásában megjelent bibliaolvasó kalauzt vagy lömbnaplart. Vasárnap s ha lehet, máskor is, nem mulasztom el templomba menni.

3. Minden félév elején, akár kérik, akár nem, beviszem külmisziói perselyemet vagy beadom adományomat a lelkési hivatalba, illetve beküldöm az egyházkerületi pénztárba. Ebben semmiféle zavar vagy perselyhiány meg nem gátolhat. Ha nagy nyomoruságba jutnék, legfennebb keveset küldök, de el nem hanyagolom. S éppen ilyen hűséggel igyekszem Isten ügyének többi anyagi gondjait is vállalni (egyházi adó, belmissziói, árvaházi adomány stb.)

4. Azon leszek, hogy a sáfárkodás gondolatát megismerjem, megértsem és egyházunk minden terén és minden tagja közt ismert és elfogadott legyen az.

5. Gyülekezetem havonkénti külmisziói órájáról, évenkénti külmisziói napjáról lehetőleg el nem maradok; ha nincs ilyen ott, ahol vagyok, csendes óráként magamban is megtartom.

6. Nem felejttem el, hogy Egyház és Misszió című, 2300 példányban megjelenő külmisziói lapunk csaknem ugyanennyi lebbe kerül havonta, külön előfizetési díja, bevétele pedig nincs. Erre gondolok az adományom beküldésekor s hogy hiábavaló kiadásokkal ne terheljem, címem változását az igényelt vagy feleslegessé vált lappéldányküldést azonnal bejelentem a szerkesztőnek.

7. Ha magamban vagy másban elhívást látok a külmiszióra, azt el nem fojtom, hanem imádkozva tusakodom megvalósításáért, illetve Isten akarata megtalálásáért. — Fokozott felelősséggel fordulok ifjúságunk felé.

8. Egyházunk, gyülekezetünk minden rám váró megbízatásában, belmissziói tevékenységeiben, különösen a vasárnapi iskolában munkát vállalok, megkeresvén azt a missziót, ami rám van bízva, ott, ahol vagyok. Az ifjúság és a gyermekek közt fokozottabban fontos ez a munka, mert nekik a miénknél nagyobb felké-

szültségre lesz már szükségük.

9. Tölem telhetőleg támogatam a meginduló újabb missziói munkát: vállalom ó-királyságbeli ref. gyermek nyaraltatását vagy hozzájárulok az ottani egyházplántáló munka erősítéséhez; a gyülekezetünkhöz tartozó szórvány érdekében legalább annyit megteszek, hogy a lelkipásztor kíséretében, vagy a bibliaköri csoportunkkal legalább egyszer kimegyek szórványlátogatásra; a közöttünk élő zsidókkal szemben pedig, érezve a kötelezést, megpróbálom megmutatni, hogy Krisztus nem antiszemitizmusra, hanem egészen másra tanított bennünket.

10. Mivel a református sajtó nem üzlet, hanem misszió, legalább egy, de lehetőleg minél több ref. újságra előfizetek s azt a kevés könyvkiadványt, amit egyházunk Isten ügyének szolgálatára súlyos áldozattal közzé tesz, kötelelességemnek tartom, amennyiben képes vagyok rá, megrendelni. Ha egy napilapra ki tudok adni 60 lejt havonta, ne sajnáljam a sokkal kevesebbet az evangéliumi sajtóért. S teszem mindezt úgy, hogy nem felejtsem: a Biblia is könyv. Miért tudja csak a hitetlen kalmárkodás, hogy a sajtó világhatalom, hiszen nekünk mondotta meg Isten azt leghamarabb, amikor arra méltatta a Könyvek Könyvét, hogy Kijelentésének hordozója és a Megváltó keresztséghez való elvezetésünknek, a misszióknak, a Krisztus egyháza egész világon való plántáltatásának drága eszköze legyen! H. J.

KÉZ A KÉZBEN

Az Ifjúsági Keresztyen Egyesület Szénior Osztályának rovata.

Rovatvezető: László Dezső.

Az udvarhelyi Szénior Osztály találkozója.

Legutolsó találkozásunk Székelyudvarhelyen volt november 9-én. Tizen gyűltünk össze ez alkalommal és beszélgettünk időszerű kérdéseinkről.

Elhatároztuk, hogy haladéktalanul kérdést intézünk az összes olyan tagokhoz, akik ezideig még nem jelentek meg az összejöveteleken, azíránt, hogy vállalják-e a munkában való részvételt. Mulhatatlanul szükséges, hogy leszámoljunk végre azzal a kérdéssel: kik azok, akik komolyan vállalják a munkát, mert e leszámolás nélkül nem tudunk tervszerűen dolgozni. Tudnunk kell, mire számíthatunk.

A téli munkaprogramról beszélgetve, rájöttünk végre arra, hogy, ha valamit el akarunk érni, nem szabad csupán a megkötött, szokásos formákhoz ragaszkodni, hanem az élet minden felkinálkozó alkalmát meg kell ragadnunk a munka végzésére. A mi munkánk nem emberileg biztosított formákon áll, vagy esik. Különösen a családlátogatás szükségét láttuk meg nyilvánvalóan és a személyes barátságok kiépítését.

Bibliaórán Isten az ő Igéje által arra hívta fel a figyelmünket, hogy emberi és földi viszonyainknak semmiféle változása sem szabad, hogy maga után vonja Istennel való viszonyunk megváltozását. A mi útunk mindig egyenes és ugyanaz, ha mindig más és más körülmények között vezet is. Andrée Gid egy igen érdekes könyvének ismertetését hallgattuk még meg a kommunizmusról s végül a november 10-iki enyedi Sz. O. konferencián leendő képviselteséről határoztunk.

Fülöp Ferencék házasságát az Úr Árpád-Ferenc nevű kis fiúval áldotta meg.

Bíró Sándor kolozsvári tanár és felesége: Váró Éva házasságát az Úr Géza-Attila nevű fiúval áldotta meg.

Spörl Rudolf és Bekess Erzsébet házasságát az Úr Gyöngyi nevű kis lánnyal áldotta meg.

Isten áldását kérjük a három újszülöttre és szüleikre.

Kerekes Sándor szénior tag, képzett IKE vezető Kolozsvárt végez ifjúsági munkát.

Irodalom és Művészet

Makkai Sándor: *Magyarok csillaga.*

Regény. Révai kiadás, 1937.

Az idei Szent István év minden bizonnyal sok értékes munkával fogja gyarapítani az első magyar királyról szóló irodalmat. Makkai Sándor múlt év végén megjelent Szent István regénye mindenképpen méltó bevezetése a várható új Szent István irodalomnak.

A nagyszabású regény tulajdonképpen a királyságra felkészülő István ifjúságát mutatja be apja, Géza fejedelem uralkodása utolsó félévének keretében. Előttünk áll a Sarolt és Géza által teremtett örökség: előkészület István keresztyén királyságára és az ezzel szemben fészkelődő pogány szándék, amely Koppányon keresztül ütközik ki. István győz Koppány fölött, átveszi az örökséget.

A munka központjában a magyar keresztyénség problémája áll. Makkai úgy mutatja be, hogy Saroltnak és Gézának kizárólag politikai céljai voltak azzal, hogy Magyarországra behozzák a keresztyénséget. István azonban már missziói lélekkel kezd neki a magyar keresztyénség szolgálatának. István mögött ott feszül a clunyi reform által megkezdett keresztyénség, a fiatal lovagság és az első ezer év végén feltámadó chiliázmus heve. A világkeresztyénség e hármaskör közepi megnyilatkozása és nem külpolitikai terv áll István nyugati kapcsolatai mögött.

A hivatástudatára el nem jutott István nem találja meg az egységet a szerzetesek által hirdetett szelíd Krisztus és a püspök által hirdetett egyházi uralmat igénylő Krisztus között. Feleségén, a misszionárius martírusságával Magyarhonba jövő Gizellán keresztül látja meg Krisztus bárány és oroszlán természetének szerves egységét és lesz ő, a férfi az oroszlán és Gizella, a nő a bárány Krisztus szolgája. A férfi és nő egysége adja a krisztusi szolgálat egységét.

Géza korában úgy látszik, hogy a keresztyénség német ügy. Ez indokolja vele szemben Koppány lázadását. Istvánban Makkai szerencsés kézzel állítja elénk a magyar keresztyént. Ott végződik a regény, ahol Istvánról, az első magyar szentről már megkezdődik a legendaszöveg soha meg nem szűnő munkája. István magyar keresztyénsége már témát tud adni a legendaszöveg magyar léleknek, el van ültetve a magyar keresztyénség.

Makkai munkája határozott jel mellett, hogy a magyar keresztyénséget a maga Szent István által lelakott alapjában nem lehet politikai tettek minősíteni. Ez a munka ünnepélyes bizonyágtétel mellett, hogy a magyar protestánsizmus a magáénak vallja és ismeri Szent Istvánt, aki legreformátusabb írónkat tudta alakja életet megrajzolására ösztönözni.

István mellett édes anyjának, Saroltnak (magyarul fehér menyét) az alakja lép elénk csodálatosan határozott színekben és gazdagságban. Ő az életerős, éber, mindenre tekintő, fiáért minden áldozatot meghozó igazi magyar anya kimetszett bélyege.

A mai nyálkás gerincű, összeesett lelkű magyarok korában igazi küldetése van ennek a munkának, amelyből a céltudatos és a hivatást bátran betöltő nagy magyarok egészsége, ereje és hite ösztönöz határozott tettekre.

L. D.

Itt az Isten köztünk.

Az Ifjú Erdély bibliai tömbnaplója és csendes órai vezérfonala 1938-ra. Szerkesztette: *Borbáth Dániel*. Ára füzet alakban 28 lej, izléses háttal naptár alakban 48 lej.

Az egész magyar református építő irodalomnak jelentős lépését jelenti az a tény, hogy az Ifjú Erdély erre az új évre nem a régi szűkebb keretek között, hanem egészen nagy terjedelemben adhatta ki szokásos bibliaolvasó kalauzát. Ebből a kalauzból két kiadás készült. Az egyik könyvformában, a másik leszakítható naptár formájában használható. Minden oldalon egy bibliai elmélkedés, rövid imádság és egy egyházi ének található. Magános csendes órán, családi isten-

tiszteleteken, szórványösszejöveteleken lehet ezt a munkát felhasználni. Egy-egy író egy heti anyagot dolgozott ki, az egész munka szerkesztését Borbáth Dániel vezette kiváló szakértéssel és izléssel.

A mai panaszos, csak sikertelenségeket észrevevő világban a legteljesebb elismeréssel kell adóznunk az Ifjú Erdély kiadóhivatalának, hogy ezt a nagyfontosságú és széleskörbe kiható munkát kiadta. Egyházi vezetőinknek, bibliaolvasó hűveinknek, szövetségseinknek mindent meg kell tenniük azért, hogy ez az igazi református munka minél szélesebb körben elterjedjen. Senkinek sem adhatunk alkalmasabb ajándékot, mint ezt a bibliaolvasó kalauzt. A könyv olcsósága biztosítja gyors elterjedését, stílusának világossága alkalmassá teszi használatát.

Tudjuk, hogy népünk szívesen olvas imádságos és elmélkedéseket tartalmazó műveket, egyre nő Erdélyszerte azoknak száma, kik a Bibliát naponta rendszeresen olvassák. Biztosak vagyunk felőle, hogy ahová ez a munka eljut, ott nélkülözhetetlenné tudja tenni magát.

L. D.

Hegyi Mózes: *Végvár.*

A 75 éves brailai református egyházközség történetéről. Braila, 1937. Kiadja az egyházközség presbitériuma. Ára 40 lej. 100 o.

Hegyi Mózes munkája akkor is figyelmet érdemelne, ha csak egyik egyházközségünk történet első feldolgozását kellene látnunk benne. Ennél azonban jóval több, mert alapos bevilágítást nyújt az egész regáti misszió történetéhez. Mindkét szempontból alaposan feldolgozott munkának kell ezt a könyvet tartanunk.

Abban az életben, melyet a könyv megmutat, igen sok értékes jelt láthatunk. Mindenekelőtt a könyv nyomán kiviláglik, hogy a névtelen kis református emberek hűsége miképpen tud egyházközségeket összehozni, újra szervezni, a romokból újjáépíteni. A könyvben sok értékes adatot találunk a református népi kegyesség történetéhez. Gondoljunk a hűséges gondnokok, vagy Seitan néni munkájára. Egy-egy ilyen feldolgozás mutatja meg igazi szépségében népünknek templomhoz való ragaszkodását és spontán áldozatkésztségét. A nehéz helyzet mennyi Istentől megáldott leleménységet fejleszt ki az ilyen súlyos helyen szolgáló lelkészekben.

A könyv legszomorubb üzenete talán az, hogy ez a gyülekezet sohasem tudta állandóbban megérezni, hogy az egész magyar református egyház testvéri szeretete áll mögötte. Pásztorai állandóan változtak és így a nép állandó templomhoz való ragaszkodását nem kísérte a pásztorok megszakítatlan állandó munkája. Ebben a gyülekezetben igazán meglátszott, hogy milyen óriási jelentősége van a pontos és rendes adminisztrációnak. Hányszor elvesznek a jegyzőkönyvek és más fontos dokumentumok. A könyv egyik legérdekesebb részét képezik azok az önvallomásszerű megnyilatkozások, amelyekben az életben levő egykori lelkipásztorok mondják el munkájuk alatt szerzett tapasztalataikat. Ez az öt-hat írás öt-hat egészen különböző lelkipásztori típust mutat be, noha közülök a legtöbb az utolsó másfél évtized alatt került ki a lelkipásztori szolgálatra és azonos kiképzésben részesült. Mindenkinek a munkáján látszik, hogy azt átmenetinek tekintik és egyik sem rendelkezik azzal a határozott programmal, amellyel talán Hegyi Mózes végre belefektült ebbe a munkába. Várady Albert, mint Torró Miklós egykori barátja és munkatársa szép emléket állít ennek a korán elhunyt lelkipásztornak a róla szóló megemlékezésében.

A munkát kiadóhivatalunknál annál is inkább rendeljük meg, mert tiszta jövedelme a brailai iskolaépítés javát szolgálja.

Hegyi Mózes munkáját nagy örömmel köszöntjük.

L. D.

Törökország. *Kemál* pasa, újabb nevén Atatürk azt kívánja a törökországi római katolikusoktól, hogy istentiszteleteiknél latin helyett a török nyelvet használják.

H I R E I N K

OLVASÓINKNAK, lapunk barátainak és munkatársainknak kívánunk áldott és boldog új esztent dőt! Ajándékozzon nekünk az Úr sok jó alkalmával az ő dolgaival való foglalkozásra s adjon kegyelméből erőt az ő ügyének szolgálatára! Az Istennek felülről való békessége legyen mivelünk!

Abessziniában ezekben a hetekben fontos egyházi reformokat léptetett életbe Olaszország. A reformok célja, hogy a kopt egyházat mentesítsék minden idegen befolyás alól.

A niceai zsinat óta, pontosan 1612 éve, az abesszin keresztények az alexandriai pátriárka fennhatósága alatt álltak és egy ugyanilyen régi jog alapján — egészen a legutóbbi időnkig ő küldött főpapot, főabunát az abessziniai egyház élére. A főabunát az abesszin egyháznak súlyos pénzért kellett megvásárolni a pátriárkától és miután nem egyszer megtörtént, hogy a derék főpap, nem bírván idegekkel a Jüda oroszlánjának országában uralkodó állapotokat és az első kínálkozó alkalommal megszökött, pár száz éve törvénybe iktatták, hogy a főabunának — aki szíriai vagy egyiptomi volt, de sohasem abesszin — nem volt szabad elhagyni az ország területét.

Az olasz hódítók, amikor bevonultak Addis-Abbedába, ott találták az abesszin egyház fejét, a nagy-szakállú, tiszteletreméltó külsejű Kirillosz főabunát. Kirillosz és az új uralom hamarosan megbarátkoztak egymással: a főabuna meghódolt, szép beszédekben méltatta az olaszokra váró nagy kulturális feladatokat, résztvett minden ünnepségen és látható meglepéssel vette tudomásul a rezsimváltást, amely az ő számára semmiféle hátránnyal nem járt. Sőt: egész csomó kellemes és szép ajándékot hozott.

A kölcsönös bizalom egészen a Grazian marsall ellen elkövetett merénylet elkövetéséig tartott. A merénylet — mint emlékeztet — sikertelen volt. Az alkirály megsebesült ugyan, de sebeit szerencsésen hamar kiheverte. Abban az időben sokat suttogták arról, hogy a merényletben Kirillosz főabunának is része volt vagy legalább is tudott róla, de a pletykákat hivatalosan megcáfolták és Kirillosz továbbra is a posztján maradt, míg azután a nyár folyamán hosszabb utazásra indult, amelyről eddig nem tért vissza Addis-Abbedába. Ugy tudják, hogy Alexandriában van a pátriárkánál és most már ott is marad.

Kirillosz főabuna távozása óta gyarmati körökben beszéltek arról, hogy a kopt egyházban nagyszabású reformok lesznek. Egy Addis-Abbedából keltezett jelentés beszámolt arról, hogy a kopt papság valóra váltotta a régi aspirációját és saját kebeléből választott metropolitát Abraham gondari abuna személyében. Politikai szempontból fontos, hogy az abesszin papságot most már nem dirigálhatják kívülről, nem befolyásolhatják esetleg az olasz érdekeknek nem megfelelő módon. De rendkívül ügyes sakkhúzás volt, hogy a bennszülött papság köréből választották meg a főpapokat. Ezek az abesszin püspökök, élükön a metropolitával, mindent elfognak követni, hogy a régi rendszernek még az emlékét is eltöröljék, saját pozíciójukat megerősítsék és hiven szolgálják az olasz uralmat.

A waldensek zsinata Torre Pellicében volt az elmúlt hónapban. Olaszország római katolikus népességében az egyetlen számottevő sziget a Turintól keletre, Franciaországgal szomszédos piemonti völgyekben lakó waldensek alkotják. A waldensek ősi hitüket nemcsak megtartották, hanem áldásos missziói munkát is végeznek, bár sok szenvedésnek és üldözésnek voltak kitéve. Helyzetük ma sem kielégítő, bár az olasz fasiszta kormány a waldensek felekezeti egyenjogúságát törvényben elismerte és biztosította. Az említett zsinaton különösen a lelkészhiány kérdésével foglalkoztak. A zsinat egy évre felfüggesztette a gyülekezetek szabad lelkészválasztási jogát és az üresedésben levő lelkészi állások betöltését az egyházi bizottságra, az ú. n. tavolá-ra bízta, hogy minden lelkészi munka-

erőt felhasználhassanak és hogy minden waldenshez eljusson állandóan az Isten igéje.

A norvég evangélikus egyház ez évben nagy ünnepségek keretében emlékezik meg arról, hogy ezeltű 400 évvel indult meg Norvégiában a reformáció.

A Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége felhívással fordult a falvak és tanyák vezető asszonyaihoz. Arra kéri őket, hogy nyújtsák ki testvéri kezüket a magyar föld tengernyi gonddal küzdő népe felé. Gyűjtésük maguk köré a falvak és tanyák asszonyait, leányait. Küzdjenek a családi élet bomlásáért és az egyke, a válási és politikai tévtanok, a pusztító népbetegségek, a nyomor és a munkátlanosság ellen.

A párisi világkiállításon „a biblia szobája” feltűnő látogatottságnak örvendett. Eladtak 28.000 újtestamentumot, főként francia, angol és német szöveget, de a 200 különböző nyelvű újtestamentumból feltűnő sok gyarmati szükségletet lehetett kielégíteni.

Moszkvában 1917-ben 1624 templom volt. Ma már csak 20 van nyitva. Ezek azután minden istentiszteleten zsufolya vannak. — Hogy a vallásos érzés minden elnyomás ellenére is milyen mély, mutatja, hogy egyetlen moszkvai templom csupán szentelt gyertyák eladásából 200.000 rubelt vett be az elműt évben. — Az istentelen szövetség Kiewben meglepetésszerű motozást rendelt el az iskolásgyermekek között. 870 gyermek közül 600 (75%) keresztet vagy szentképet viselt a nyakán. A népbiztos kérdésére, hogy mire való ez, egyik fiúcska így felelt: „Hogy Isten megsegítsen a vizsgán.” A bátor fiúcskát azonnal kicsapták.

A belgrádi református egyházközség Jugoszlávia fővárosában szept. 19-én alakult önálló egyházzá. A belgrádi reformátusok eddig az ottani evangélikusok egyházi kötelékében éltek és csak istentiszteleteiket tartották eddig is külön. Most szervezetileg is külön váltak s önálló egyházi életet kívánnak és fognak élni. Kívánatos volna, hogy a református egyház ezt a Balkán felé előretolt újabb őrhelyét a Balkán kapujában lelki hadállássá építené ki.

A német leányok szövetsége egyik bajorországi vezető-gyűlésén az elnök a következő kijelentéseket tette: „A világnézet terén feltétlenül tiszta képet kell szereztünk. A nép maga még nem érett meg rá, de a vezetőket nem lehetnek bizonytalanságban. Nekünk a kereszténységet ki kell irtanunk. A jelszó így hangzik: vagy nemzeti-szocialista világnézet, vagy keresztény világnézet. Aki az utóbbihoz csatlakozik, az áruló.” A 40 jelenlevő közül csak kettő merte magát kereszténynek vallani. Az egyik különösen bátran viselkedett, mire a többiek lepfujozták. Tudtára adták, hogy aki a Német Leányok Szövetségének tagja és nem mond le kereszténységéről, az nem méltó a kifizetések hordozására. Erre azonnal lerakta csapatkendőjét és összes jelvényeit. Rangjától természetesen megfosztották és a vezetői tisztelet megvonták tőle.

Svájceban megtörtént a népszavazás, melynek arról kellett döntenie, hogy a szabadkőműves páholyok működését betiltsák-e vagy sem. 213 ezer szavazat követte a betiltást, 513 mellette nyilatkozott.

Budapesten a Nemzeti Önállósítási Tanács mintegy félesztendővel ezeltűt alakult meg. A tanács első elhatározása az volt, hogy minden protekclót legszigorúbban kizárnak. Az első félesztendő munkája után Keresztes Fischer Ferenc elnök most nyilatkozott a sajtónak a végzett munka eredményéről.

— Julius eisején alakult meg a Nemzeti Önállósítási Tanács. A költségvetésben a meghatározott kétmillió pengő önállósítási alap ügyvitelének intézésére és ellenőrzésére. A mai napig 1153 kérvény érkezett be hozzánk, melyben összesen 6,900.000 pengő önállósítási kölcsön folyósítását kéri.

— Mint ismeretes, az alap egyelőre évi kétmillió keret felett rendelkezik, tehát a beérkezett kérvények máris a ténylegesen rendelkezésre álló összeg háromszorosára tartanak igényt. A kérvényeknek több, mint fele egyrészt a személyi előírásoknak nem felel meg, másrészt olyan célra kér hitelt, amelyre az alapszabá-

(Folytatása a bortűk 2-ik oldalán.)